

**Vänsterpartiet
Storstockholm**

Landstings- politiskt program

Vänsterpartiet Storstockholm
www.storstockholm.vansterpartiet.se

Innehåll

SAMMANFATTNING	4
VÄNSTERPOLITIK FÖR EN BÄTTRE ARBETSMILJÖ, SÅ BLIR STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING EN BRA ARBETSGIVARE	6
Personalmiljard till sjukvården	7
Arbetstidsförkortning – För ett hållbart arbetsliv	8
Höjda och jämställda löner – Gör landstinget till en attraktiv arbetsplats	8
Bättre arbetsmiljö – Enligt personalens behov	9
Öka grundbemanningen – Gör verksamheten mindre sårbar	10
Egna vikariepooler och ersätt hyrpersonal – Satsa på den egna personalen	10
Förstärkt utbildning och kompetensförsörjning– Tillvarata personalens kompetens	11
Tillitsstyrning – Utveckla ett demokratiskt ledarskap i samråd med personalen	12
HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSPOLITIK	13
Nya Karolinska sjukhuset (NKS)	14
Feministisk sjukvård – en sjukvård för alla	14
Akutsjukhusen	15
Närakuter och lokala sjukhus	15
Sjukvård på hjul och ambulanssjukvården	16
Cancervården	16
Patienten i centrum	16
Patientsäkerhet	17
Städning på sjukhus	17
Utveckla folkhälsoarbetet och primärvården	17
E-hälsa	18
Förlossningsvård	18
Barnsjukvård	18
Unga, jämställdhet och sexualitet	19
Ge landstinget ansvar för elevhälsovården	19
Beroendevården	19
Psykisk ohälsa	20
Rätt till tandvård	21
Sjukvård för personer med funktionsnedsättning	21
Sjukvård för äldre	22
Hållbar och hälsosam mat till patienter	22

EN KOLLEKTIVTRAFIK FÖR ALLA - ATTRAKTIV KOLLEKTIVTRAFIK I ETT HÅLLBART TRANSPORTSYSTEM	22
Ta bort vinstintressena i kollektivtrafiken – skattemedlen ska gå till att underlätta invånarnas vardag	23
Solidarisk finansiering	24
Trygghet - En trygg och välkomnande kollektivtrafik för alla	25
Öppen spärrlinje	26
Tillgänglighet och störningsinformation	26
Reklam	27
Glesbygd	27
Färdtjänst	27
Utbyggd och bättre kollektivtrafik nu och för framtiden	27
Bussar	27
Framkomlighet	28
Pendeltåg	28
Tunnelbana	29
Lokalbanor	29
Sjötrafik	29
Färdtjänst	30
EN MERRÄTTVIS REGION	31
Fler boende utanför Stockholm	31
Mindre energi för mindre klimatpåverkan	32
Klimatanpassad miljö och natur	32
Renare och säkrare vatten	33
Ett stigande hav	33
Klimatanpassat skogsbruk, jordbruk och fiske	33
En växande skärgård	35
ALLAS RÄTT TILL KULTUR	36

SAMMANFATTNING

Stockholms läns landsting är Sveriges näst största parlament och har årligen ansvar för mer än 90 miljarder kronor. Alla medborgare känner inte till att både hälso- och sjukvården och kollektivtrafiken är landstingets ansvar och att det varit högerstyrt i tolv år. Landstingsvalet har varit det anonyma valet, det ska vi nu tillsammans ändra på.

Stockholms läns landsting borde vara ett rikt landsting, skatteintäkterna är enorma och överträffar prognoserna. Intäkterna kommer inte hälso- och sjukvården och kollektivtrafiken till del. Genom en mycket kraftig befolkningsökning är invånarna i vår region förhållandevis unga och därmed mindre utsatta för allvarliga sjukdomstillstånd. Vi har genom högerens styrning sett ett miljardslarv utan dess like. Skattemedel har slösats bort till privata vinstintressen genom dyra upphandlingar, vårdval, privatiseringar, och konsulter. Kring Nya Karolinska sjukhuset (NKS) har skandalerna susat tätt och konsulter täljer guld. Vi har fått ett extremt kostsamt sjukhus och en sjukvård som inte längre kan ge den vård som våra medborgare behöver.

Vänsterpartiet är det enda parti som anser att det är skatten som är det mest jämlika och rättvisa sättet att finansiera den gemensamma välfärden.

Stockholms läns landsting styrs utifrån New Public Management (NPM) och har ett starkt kostnadsdrivande tjänstemannastyre med beställar-utförarmodell. Vi vill avveckla detta och utveckla en modell som utökar det politiska inflytandet. Vänsterpartiet är det enda parti som anser att det är skatten som är det mest jämlika och rättvisa sättet att finansiera den gemensamma välfärden.

Högeralliansen, med stöd av SD, bryter mot lagen – de begår ett lagbrott mot Hälso- och sjukvårdslagen (HSL). ”3 kap 1 § anger att Målet med HSL är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskildes värdighet. Den som har störst behov av hälso- och sjukvård ska ges företräde till vården”.

Vi föds i sjukvården och de flesta av oss dör där, den följer oss hela livet. Vården är en lönsam marknad eftersom de som blir sjuka snabbt vill bli friska. Sjukvården har blivit en marknad med starka vinstintressen. Det är bara i Stockholms län som högeralliansen drivit på för att öppna så många vårdval. Vårdval innebär ett fritt val för företag att etablera sig var och med vilken specialitet de vill. De etablerar sig (oftast) i områden där sjuktalen är lägst eftersom det är där finns de stora vinsterna. Högeralliansen har ett övergripande ideologiskt mål att minska eller helt avveckla den offentligt drivna vården. Vid fortsatt högerstyrning kommer ytterligare vårdval, idag är de 40, att införas och fler sjukhus kommer att privatiseras.

Vi har fått en sjukvård som är extremt ansträngd. Personal som springer allt fortare, personal som slutar i protest och lämnar vården helt. En sjukvård med hundratals stängda vårdplatser. På akutmottagningarna bor patienter i flera dygn i väntan på vårdplats. Planerade operationer ställs in på grund av personalbrist.

2006 fanns det till exempel sex vårdcentraler i Botkyrka kommun och lika många på Östermalm. Nu, 2018, finns det fortfarande sex vårdcentraler i Botkyrka men tolv på Östermalm. Det skiljer åtta år i medellivslängd i Stockholms län. Ju längre ut på tunnelbanelinjerna man bor desto högre är sjuktalen.

Av miljö- och klimatskäl behöver det bli fler som reser med kollektivtrafiken, idag är det bara fyra av tio som gör det dagligdags. Fler måste sluta åka bil och bli kollektivtrafikresenärer. Den gemensamma kollektivtrafiken är ett grundläggande

fundament för att våra liv och samhället ska fungera. Trängseln har ökat dramatiskt, bussar och tåg är överfulla och alla kommer inte med. Kollektivtrafikresenärerna, de som reser miljövänligt, har fått en regressiv beskattning. En höjning av SL-kortet med 100 kronor, som högeralliansen har gjort med stöd av Miljöpartiet, motsvarar för en normalinkomsttagare en chockhöjning av ”landstingsskatten”, som blir drygt tre gånger så stor än om taxehöjningens intäkter istället tagits in genom en solidarisk skattehöjning.

De som har en lägre inkomst är mer beroende av kollektivtrafiken och får betala procentuellt mer av sin inkomst. De som är rikare använder i större utsträckning bil. De som drabbats allra hårdast av höjningen är pensionärer och unga.

Arbetsmiljön för personalen i hälso- och sjukvården samt i kollektivtrafiken har kraftigt försämrats. Vi ser idag långa köer, tungt belastade akutmottagningar, stängda vårdplatser, personalbrist, inställda operationer och en krisande förlossningsvård.

Vi har fått en personalflykt från de underbetalda kvinnodominerande vårdrkena. Bristen på utbildad vårdpersonal, särskilt bristen på sjuksköterskor och specialist-sjuksköterskor, är påtaglig och leder till dyra lösningar med bemanningsföretag.

Alla kollektivtrafikföretag och deras underleverantörer är vinstdrivande aktiebolag och för att leverera vinst har personalstyrkan minimerats, arbetsvillkoren och arbetsmiljön försämrats. Vid upphandlingar ser högerpartierna till att det varken ställts krav på förbud mot ackordslöner, kollektivavtalsliknande förhållanden eller garantier om schyssta arbetsvillkor. Sällan villkoras avtalet med personalövergång och om det har skett har personal ändå sagts upp efteråt. Att arbeta i kollektivtrafiken och med färdtjänst har blivit ett genomgångsyrke.

Vänsterpartiet tänker återupprätta tron på vården och kollektivtrafiken och göra yrkena till de viktiga statusyrken de borde vara. Vi vill utveckla den offentligt drivna verksamheten genom att föra en politik så att den egna verksamheten kan växa och blomma ut.

Alla invånare ska ha tillgång till god vård och en fungerande kollektivtrafik och det kan bara uppnås med ett majoritetsbyte, där Vänsterpartiet har en stark ställning.

Med Vänsterpartiet i en styrande majoritet kommer vi att:

- Tillföra en miljard i personalsatsningar för kraftigt höjda löner och sänkt arbetstid.
- Ge personalen utökad inflytande för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor.
- Börja öppna alla stängda vårdplatser.
- Tillföra primärvården kraftigt utökade resurser utifrån behov.
- Tillföra beroendevård, psykiatri och förlossning utökade resurser.
- Tillse att personalpolitik och vård har ett jämställt och jämlikt perspektiv.
- Tillföra kollektivtrafiken en miljard extra.
- Stoppa taxehöjningar.
- Införa fria resor för barn upp till arton år.
- Införa fria resor i kollektivtrafiken för pensionärer under lågtrafik.
- Kraftigt utöka kollektivtrafiken.
- Börja ta tillbaka kollektivtrafik i egen regi.
- Se till att färdtjänstresenärer reser på samma villkor som kollektivtrafikresenärer.
- Ställa krav på kollektivavtalsliknande förhållanden med schyssta arbetsvillkor vid varje upphandling och för varje underleverantör.
- Verka för att landstinget etablerar en fördjupad dialog med arbetstagarorganisationer som en viktig samarbetspartner i utvecklingsarbetet.

VÄNSTERPOLITIK FÖREN BÄTTRE ARBETSMILJÖ, SÅ BLIR STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING EN BRA ARBETSGIVARE

Arbetsmiljö och villkor för personalen i hälso- och sjukvården samt i kollektivtrafiken har kraftigt försämrats. Vi ser idag långa köer, tungt belastade akutmottagningar, stängda vårdplatser, personalbrist och en krisande förlossnings- och neonatalvård. Personalen inom den upphandlade kollektivtrafiken har fått allt sämre arbetsmiljö och villkor för varje ny upphandling och ny arbetsgivare. Personalen upplever en stor osäkerhet inför upphandling, om de får ha jobbet kvar eller om de istället får en provanställning hos den nya entreprenören eller om de sägs upp. Upphandlingarna leder, förutom till byte av uniform med nytt varumärke, till att de får färre arbetskamrater och stressigare arbete.

Allt detta sker trots att skatteintäkterna till landstinget överträffar prognoserna. Stockholms läns landsting borde vara rikt, men intäkterna kommer varken hälso- och sjukvården eller personalen till del. I tolv år har det slösats med skattemedel till vårdval, privatiseringar, dyra konsultkostnader kring upphandling, och överklaganden av desamma, och ett oerhört kostsamt avtal för att finansiera och driva Nya Karolinska sjukhuset, NKS.

Bristen på utbildad vårdpersonal, särskilt bristen på sjuksköterskor och specialistsjuksköterskor, är påtaglig och leder till färre vårdplatser, inställda operationer och dyra lösningar via bemanningsföretag. Vi har fått en personalflykt från de underbetalda kvinnodominerade vårdyrkena. Vänsterpartiet tänker återupprätta tron på vården och kollektivtrafiken och göra yrkena till de viktiga statusyrkena de borde vara. Vi vill utveckla den offentligt drivna verksamheten.

För de upphandlade verksamheterna i kollektivtrafiken får personalen sämre och sämre arbetsmiljö och villkor för varje ny arbetsgivare. Personalen upplever en stor osäkerhet inför en upphandling, om de får ha jobbet kvar, eller om de istället får en provanställning hos den nya entreprenören eller om de sägs upp. Upphandlingarna leder förutom till byte av uniform med nytt varumärke till att de får färre arbetskamrater och stressigare arbete. Det är vanligt att personal i kollektivtrafiken har bytt arbetsgivare 4-5 gånger under den senaste tioårsperioden. Till skillnad mot sjukvård drivs all kollektivtrafik och dess underleverantörer av aktiebolag vars enda syfte är att leverera vinst till ägaren. Vinstkraven gör att personalstyrkan minimeras och arbetsvillkor och arbetsmiljö försämrats. Vid upphandlingar har det de senaste tolv åren varken ställts krav på förbud mot ackordslöner, kollektivavtalsliknande förhållanden eller garantier med schyssta arbetsvillkor såsom schemaläggning i god tid, regelbundna pauser i arbetet med mera. Sällan har det vid upphandlingen villkorats om personalövergång och om denna har villkorats har personal ändå sagts upp efteråt. Detta sammantaget har orsakat en stor brist på bussförare. Att arbeta i kollektivtrafiken eller med färdtjänstresor har blivit ett genomgångsyrke.

Alla invånare ska ha tillgång till god vård och säker kollektivtrafik och det kan vi bara uppnå genom att personalen har goda arbetsförhållanden. Vi vill öppna alla stängda vårdplatser och vill vi att färdtjänstresenärer ska få taxibilar när de beställer. Vänsterpartiet vill satsa på personalen genom bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor samt högre löner för de kvinnodominerade yrkesgrupper som har halkat efter. Det är

Alla invånare ska ha tillgång till god vård och säker kollektivtrafik och det kan vi bara uppnå genom att personalen har goda arbetsförhållanden.

dags för ett löneyft för de underbetalda kvinnodominerande yrkena i hälso- och sjukvården. Personalpolitiken ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv och alla åtgärder ska analyseras utifrån det. Vi vill säkerställa att också underleverantörer till landstinget och upphandlade verksamheter har arbetsvillkor som är i nivå med motsvarande kollektivavtal. Vi vill se att landstinget etablerar en fördjupad dialog med arbetstagarorganisationerna eftersom vi ser dessa som en viktig samarbetspartner i utvecklingsarbetet.

Vänsterpartiet vill återta kollektivtrafiken i egen regi för att höja kvaliteten och tillförsäkra att personalen har goda arbetsvillkor och lön efter ansvar. Kollektivtrafiken är navet i vår välfärd och utan den stannar stora delar av vårt samhälle. Vänsterpartiet kan också konstatera att det privata plötsligt säger upp sitt avtal med landstinget om de får en bristande lönsamhet. Så kan inte personal behandlas.

Vänsterpartiets politik för personal i den upphandlade kollektivtrafiken:

- Att kollektivtrafiken på sikt återtas i egen regi.
- Stärkt personalinflytande över arbetsmiljön genom riktade resurser.
- Kontinuerlig vidareutbildning.
- Bra och systematisk dialog med fackföreningarna.
- Meddelarfrihet samt att arbetsvillkor i nivå med kollektivavtal skrivs in i alla avtal, likaså förbud mot ackordslöner.
- Krav på verksamhetsövergång.
- Fast anställning samt heltid som norm.
- Krav på kollektivavtalsliknande villkor vid upphandlingar.

Personalmiljard till sjukvården

Vänsterpartiet vill satsa en extra miljard på vårdpersonalen som är anställda av landstinget. Denna ”personalmiljard” finansieras med en justering av skattesatsen med 30 öre. Den kommer att betala sig väl i form av förbättrad arbetsmiljö, förkortad arbetstid, betalda vidareutbildningar för personal och rättvisa löner. Sjukvårdspersonal utför några av de viktigaste uppgifterna i samhället – de botar, lindrar och räddar liv. Precis som lärarkåren, vars viktiga arbete på senare år har uppvärderats, är det nu dags för ett löneyft i vården. Ett stort antal sjuksköterskor har idag lämnat yrket på grund av den påfrestande arbetssituationen. Stockholms läns landsting ska bli Sveriges bästa arbetsgivare.

Vi måste förbättra personalens arbetsmiljö och arbetsvillkor så att de får fler arbetskamrater, högre löner, förkortad arbetstid, fredade raster, inflytande över schemaläggning samt ökat inflytande över arbetssituationen. Dagens marknadsinspirerade detaljstyrning av sjukvården enligt New Public Management med beställare och utförare måste ersättas med ett system som utgår från och litar på personalens kunskap och erfarenhet – en tillsynsstyrning. De som arbetar i vården ska känna att de kan, orkar och vill stanna kvar. Beroendet av dyr stafettpersonal ska upphöra.

Vi i Vänsterpartiet har höga ambitioner. Vi vill ta politiskt och ekonomiskt ansvar för att göra landstinget till en attraktiv arbetsgivare. Våra gemensamma skattepengar ska gå till bättre arbetsplatser där personalen känner sig trygg, får ett bra ledarskap och en utökad grundbemanning.

Det spelar ingen roll om vi utbildar fler om de som redan arbetar inte vill stanna i yrket. Vänsterpartiet ser höjda löner, arbetstidsförkortning och arbetsmiljö-satsningar som en del av lösningen. Som politiker sätter vi inte löner, men det är vårt ansvar att skjuta till pengar för att löneförhöjningar ska bli möjliga. Vi vill börja med att höja lönerna för de yrkesgrupper där det finns en allvarlig brist och stor personalomsättning, med målet att allas löner på sikt ska höjas. Gör vi våra verksamheter attraktiva så vill fler arbeta och stanna kvar inom landstinget. Vi vill att personalen ska känna att Stockholms läns landsting värdesätter dem för det viktiga arbetet de utför.

Våra gemensamma skattepengar ska gå till bättre arbetsplatser där personalen känner sig trygg, får ett bra ledarskap och en utökad grundbemanning.

Allt fler arbetsuppgifter och ansvar överförs till primärvården samtidigt som ersättningarna kraftigt minskat till vårdcentraler som ger vård till medborgarna som har sämst hälsa. Vi vill införa ett områdesansvar för vårdcentraler och husläkarmottagningar och öka grundbemanningen med fler läkare, distriktssköterskor samt paramedicinare.

Idag får en sjuksköterska som gått vidareutbildning, ofta bekostad med egna studiemedel, en sänkt lön då de börjar som de specialister de blivit. Barnmorskor som är nyutbildade kräver idag 33 000 kronor i månaden, detta exempel visar med tydlighet hur kraftigt underbetalda de kvinnodominerade vårdyrkena är i landstinget.

Vänsterpartiet satsar en miljard extra för:

- Höjda löner för de yrkesgrupper inom vården som har störst personalbrist och personalomsättning.
- Bättre arbetsvillkor.
- Ökad grundbemanning.
- Egna vikariepooler för att ersätta uthyrningsfirmorna.
- Förstärkt utbildning och kompetensförsörjning för alla yrkeskategorier inom vården.

Arbetstidsförkortning – För ett hållbart arbetsliv

Alltför många upplever idag stress gällande sitt arbete och sjukskrivningstalen ökar. Vänsterpartiet ser att en annan utveckling är möjlig. Vi strävar efter arbetstidsförkortning, eftersom kortare arbetstid ger bättre hälsa, mindre stress och skapar en attraktiv arbetsplats.

Inom Stockholms läns landsting har akutmottagningen på Karolinska sjukhuset i Huddinge samt en medicinsk avdelning på Södertälje kortat arbetstiden till 32,2 timmar i veckan med bibehållen lön. Sjukskrivningarna har minskat och det har blivit lättare att behålla och rekrytera personal. Ett annat exempel är den avdelning för ortopediska operationer på Mölndals sjukhus utanför Göteborg som kortade arbetstiden till sex timmar, införde tvåskift och därigenom lyckades arbeta bort operationsköerna.

Vi vill sänka arbetstiden på förlossningsavdelningar, akutmottagningar, samt på så kallade tunga medicinska avdelningar. Arbetsplatser som efter utredning visar sig vara lämpliga, och där personalen själva har önskemål om förkortad arbetstid, bör få möjlighet att prova det. När vi talar om arbetstidsförkortning utgår vi alltid ifrån att det ska ske med bibehållen lön. Vi vet genom forskning att de flesta felbedömningar och olyckor sker den 6-8 arbetande timmen samt att det är ohälsosamt att arbeta treskift, men vårdens behov finns dygnet runt.

Vänsterpartiets politik:

- Införa kortare arbetstid med bibehållen lön stegvis på allt fler arbetsplatser.
- Införa årliga hälsokontroller för personal som arbetar treskift.

Höjda och jämställda löner – Gör landstinget till en attraktiv arbetsplats

Lönerna måste höjas för de yrkesgrupper som har de lägsta lönerna. Det är ofta i kvinnodominerade yrken eller yrken med lägre utbildning som lönerna är låga i relation till personalens ansvar och kompetens. De låga lönerna gör dessa yrken mindre attraktiva och bidrar, tillsammans med en dålig arbetsmiljö, till att många väljer att söka sig till andra vårdgivare eller till yrken med högre betalning och mindre stress. Vi vill höja lönerna för dessa grupper och vi vill börja med de yrken som idag har lägst lön eller störst rekryteringsproblem.

Landstingets kompetens vilar på de som har lång erfarenhet. Det är de som intro-

ducerar nyanställda. Det är framförallt för dessa personer som erfarenhet och kompetens inte syns i lönekuvertet. Den viktigaste satsning landstinget kan göra är att få dessa personer att vilja stanna kvar.

Om Vänsterpartiet får makten i landstinget kommer vi höja grundlönerna för flera yrken såsom sjuksköterskor, biomedicinska analytiker, undersköterskor och tandvårdsassistenter. Personal som arbetar obekväma arbetstider och skift ska kompenseras för det. Anställda inom landstinget ska ha löner som är jämförbara med privat sektor.

Vänsterpartiets politik:

- Att mäns och kvinnors kompetens ska värderas lika oavsett yrke
- Premiera erfarenhet vid lönerrevisioner

Bättre arbetsmiljö – Enligt personalens behov

Forskning visar att en central del av en hälsosam arbetsmiljö är att personalen har inflytande och kan påverka sin arbetssituation. Det finns stora brister i arbetsmiljön i landstinget idag och många slutar. Vänsterpartiet vill att landstinget aktivt ska följa upp varför samt åtgärda de brister som framkommer. Vi måste sätta in åtgärder för förbättrad arbetsmiljö där behovet är störst. Dialogen och samverkan med arbetstagarorganisationer måste förbättras. Det är personalen som har kunskap om verksamheten och vad som behövs för en god arbetsmiljö.

Personalens scheman ska sättas i god tid, minst två månader innan tjänstgöring, så att de anställda har bra möjligheter att planera sina liv. Schemalagningen ska tillförsäkra att personalen får tillräcklig dygnsvila. Personalen bör också ha möjlighet att själva planera sin arbetstid där det är möjligt. Personalen ska ha tillgång till en friskvårdstimme i veckan, en timme som den anställda själv disponerar och beslutar om. Landstinget ska bedriva ett aktivt personalfrämjande arbete. Alla som arbetar här ska känna sig sedda och uppskattade för det viktiga arbete de utför.

Bristerna i arbetsmiljön bidrar till att pressa upp sjuktalen. Kvinnor som är anställda i landstinget har i genomsnitt dubbelt så många sjukdagar per år som män. De yrkesgrupper som har högst antal sjukdagar per anställd är personal som har lägst möjlighet att påverka sin arbetssituation, som till exempel undersköterskor och skötare.

Media har vid flera tillfällen rapporterat om hot om våld på landstingets arbetsplatser. Det som har skildrats är dramatiska händelser då kriminella gäng varit hotfulla vid sjukhusens akutmottagningar. Det förekommer också hot i samband med receptförskrivning och vid kontakt med alkohol- och drogpåverkade personer. Personal inom kollektivtrafiken arbetar ofta ensam och de utsätts också för hot och våld. Ensamarbetet i kollektivtrafiken har ökat genom att man tog bort konduktörerna. Anställda ska inte känna rädsla på sin arbetsplats.

Landstinget har som arbetsgivare och som upphandlande myndighet ansvar för att personalen känner sig trygg. Det måste på varje arbetsplats finnas personal som har ansvar för och som utbildar personalen i säkerhetsarbete. Åtgärder måste vidtas med de resurser som behövs. Utbildning i att hantera hot och våld måste ske till all personal. Ett genomtänkt omhändertagande måste också finnas om personal utsatts för våld eller hot oavsett om det skett i landstingets verksamheter eller i de upphandlade verksamheterna. Med hänsyn till personalens säkerhet vill vi minimera ensamarbetet i kollektivtrafiken genom att anställa mer personal såsom trygghetsvårdare och konduktörer.

Landstinget måste ständigt vara aktiva i arbetsmiljöarbetet. Det kan till exempel vara att vi konkret arbetar mot målet att varje allmänläkare ska ha högst 1500 patienter inom primärvården och att distriktssköterskor får ett områdesansvar. Vi behöver

också utöka antalet AT, allmäntjänstgörande och ST, specialisttjänstgörande läkare. Intraprenader är ett sätt att utöka personalens inflytande och samtidigt tillvarata personalens kompetens.

Vänsterpartiets politik:

- Personalen ska ha inflytande över sin arbetssituation.
- Uppföljning av varför personal slutar.
- Minimera användandet av konsulter.
- Införa hälsosam schemaläggning minst två månader innan tjänstgöring.
- Utredda möjligheten att införa 11 timmars dygnsvila.
- En schemalagd friskvårdstimme i veckan.
- Återkommande personalbefrämjande åtgärder.
- Kunskap och rutiner när personal utsätts för hot och våld.
- Aktivt stöd till personal som utsatts för hot eller våld.
- Alla verksamheter har en säkerhetsansvarig.
- Ensamarbete i kollektivtrafiken minimeras.
- Inrätta en personalnämnd med uppföljande arbetsmiljöansvar även för upphandlade verksamheter.
- Nolltolerans mot hot och våld.
- Vi är positiva till personalinitiativ att bilda intraprenader.

Öka grundbemanningen – Gör verksamheten mindre sårbar

Flera av landstingets verksamheter är sårbara för att de har för få anställda. Som exempel kan nämnas förlossningsklinikerna och cancervården under den senaste sommaren 2017. Landstinget måste ta ansvar för bemanningen och säkerställa att personalstyrkan är tillräcklig för en god arbetsmiljö. Det är inte acceptabelt med en situation där personalen inte ens hinner med självklara saker som att gå på toaletten eller äta lunch, vilket dessvärre också har blivit vardag för personalen som arbetar inom kollektivtrafiken. I kollektivtrafiken tillåts till exempel inte spärrpersonal att lämna spärren för att uträtta sina behov. Liknande problem har bussförarna eftersom rasterna är kortare och det är längre väg till rastlokalen. Ensamarbete, som förare av våra trafikslag också har, innebär en ökad otrygghet om något händer.

Vänsterpartiet vill öka grundbemanningen för att minska stressen.

Flertalet yrkesgrupper, såsom kuratorer och barnmorskor, har också en för hög arbetsbelastning. Landstingets verksamheter ska vara friska arbetsplatser där personalen inte blir sjuk till följd av sitt arbete. Vänsterpartiet vill öka grundbemanningen för att minska stressen. En pressad arbetssituation gör att personalen känner sig tvungna att gå till arbetet när de är sjuka istället för att sjukskriva sig. Det är ett problem för personalens hälsa, men också ett hot mot patientsäkerheten. Vänsterpartiet vill att landstinget ska betala ekonomisk ersättning för karensdagen vid sjukskrivningar för vårdpersonal, med början på akutmottagningarna.

Vänsterpartiets politik:

- Öka grundbemanningen med mer personal i hela hälso- och sjukvården.
- Införa en garanti om en barnmorska per födande i aktivt förlossningsarbete.
- Ersättning för en karensdag vid sjukskrivning för vårdpersonal, med början på akutmottagningarna.
- Minimera ensamarbete i kollektivtrafiken genom att återinföra konduktörer samt betydligt fler trygghetsvårdar.

Egna vikariepooler och ersätt hyrpersonal – Satsa på den egna personalen

De höga kostnaderna för inhyrd personal i landstinget är ett stort problem. Istället för långsiktiga satsningar på personalen, med högre löner, arbetstidsförkortning och bättre arbetsmiljö, så lejs personal för att släcka bränder. Det är en kortsiktig och dyr politik. Idag lägger landstinget ner över en halv miljard på uthyrningsfirmor. Det vill vi i Vänsterpartiet istället lägga på vår egen personal. Att arbeta i en personalpool

kan i vissa delar av livet vara attraktivt eftersom man då själv får bestämma omfattningen samt när man kan och vill arbeta. Den attraktiviteten borde vi själva kunna erbjuda personal i vikariepooler. Samtidigt behåller vi de vinster som uthyrningsfirmorna får till att förstärka vår egen verksamhet. Vänsterpartiet vill att landstinget inrättar egna vikariepooler på sjukhusen, där personalen får sina scheman i god tid och har trygga anställningar. Landstinget behöver även driva ett aktivt arbete för att förstärka vikariepoolerna och göra dem attraktiva. Anställda ska ha en god arbetsmiljö och löner som överensstämmer med kraven i yrket. För att bemanna vårdcentraler i länets utkanter där rekryteringsbehovet är som störst bör en avskrivning av studieskulder samt andra åtgärder kunna erbjudas.

Vänsterpartiets politik:

- Ersätt och fasa ut hyrpersonal.
- Inför landstingsdrivna vikariepooler inom vården.
- Trygga fasta anställningar, heltid, god arbetsmiljö och högre löner för vikarier.
- Avskrivning av studieskulder som en del av rekryteringen.
- Utveckla personalbostäder.

**Förstärkt utbildning och kompetensförsörjning
– Tillvarata personalens kompetens**

Utbildning är viktigt för landstingets personal, men utmaningarna ser olika ut i olika delar av verksamheterna. Sjukvård är en kunskapsintensiv verksamhet och för att säkerställa patientsäkerheten behöver personalen inom vården återkommande fortbildning om aktuell forskning. Därför är det oroande att vårdpersonal idag inte hinner delta i fortbildning. Vänsterpartiet anser att det ska synas i lönekuvertet att utbildning och erfarenhet lönar sig. Varje arbetsgivare ska ha ansvar för att personalen får kompetensutvecklande insatser varje år.

Erfarenhet måste löna sig, det är den erfarna personalen som lär upp de nyanställda. Mentorskap behöver också utvecklas att gälla hela första verksamhetsåret inom sjukvården. Stockholms läns landsting har en unik möjlighet att skapa ett genomtänkt system där personalen har möjlighet att arbeta inom olika vårdiscipliner och kliniker och därigenom ständigt kan utveckla sina karriärer och höja kunskapsnivån. Endast i den landstingsdrivna vården finns så stora stordriftsfördelar att detta skulle kunna vara möjligt.

Vänsterpartiet vill satsa på att fler får betald utbildning till specialistsjuksköterskor. Vi stödjer vårdförbundets förslag om AST, Allmän specialistutbildning samt specialistutbildning för undersköterskor. Men andra yrkesgrupper inom vården måste också omfattas av utbildningssatsningar och tid måste ges för detta. Vi finansierar ett kliniskt basår för sjuksköterskor och vill också ge undersköterskor tillgång till betald specialistutbildning.

Bristen på bussförare är akut. Förr utbildades bussförare genom landstinget men nu är utbildningen helt privatiserad. Idag har de upphandlade bussföretagen olika utbildningspaket men också helt olika krav på till exempel egenavgifter. Ingen tar ansvar för den framtida försörjningen av bussförare och vi ser allt fler pensionärer som extraknacker som bussförare.

Nyanlända personer med utbildning inom vård och trafik måste snabbare komma ut på arbetsmarknaden genom kombinerad praktik i landstingsfinansierade verksamheter och språkstudier i svenska.

Vänsterpartiets politik:

- Att all personal inom landstinget får en kompetensutvecklingsplan årligen och att både tid och ekonomiska resurser avsätts för detta.

- Inför ett praktikår för nyutbildade sjuksköterskor.
- Inför betald specialistutbildning för undersköterskor.
- Inför betald akademisk specialistutbildning för sjuksköterskor (AST).
- Tillvarata nyanländas kompetens genom kombinerad praktik och språkstudier.
- Antalet lönebidragsanställda ska öka.

Tillitsstyrning

– Utveckla ett demokratiskt ledarskap i samråd med personalen

Landstinget ska ha kompetenta chefer och arbetsledare. Landstingets chefer ska ha kunskap om god arbetsmiljö, forskning, organisering, ekonomi och personalfrågor. För att arbetsgrupper ska fungera är det viktigt med chefer som vet vilket uppdrag de har och som har tilldelats mandat och resurser för att genomföra detta. Det är viktigt att ledarskapet speglar sammansättningen av arbetsgruppen och samhället och därför vill Vänsterpartiet att mångfald ska bejakas vid chefsrekrytering. Vänsterpartiet satsar på morgondagens ledare och vill därför att landstinget ska prioritera kvinnor över 45 år samt personer med utomeuropeisk bakgrund till att få ledarskapsutbildning. Idag är kvinnor ofta mellanchefer med ett stort antal anställda. Vänsterpartiet anser att varje chef ska ha cirka 15 anställda.

I landstingets verksamheter finns det yttersta ansvaret hos de folkvalda politikerna. Med nuvarande beställar-utförarmodell har det ansvaret otydliggjorts genom att tjänstemän handlägger upphandlingar och beställningar. Det har i sin tur inneburit att insynen för politikerna och befolkningen begränsats och ansvarsutkrävandet försvårats och uteblir.

Vänsterpartiet vill att landstinget i samråd med personalen påbörjar arbetet med att utveckla moderna styrformer byggda på tillit och i dialog med personal, patienter och resenärer. Det är personalen, patienter, resenärer och brukare som bäst vet vad som behöver förbättras. Vi vill därför inrätta en central funktion för tillitsstyrning, som har i uppdrag att sprida goda exempel och stötta försök med nya verksamhetsmodeller som exempelvis intraprenader (verksamheter som drivs av personalen). Intraprenader ger personalen inflytande och ägarskap över den egna verksamheten, arbetssituationen och förkortar beslutsvägar.

Kollektivtrafiken i Stockholms läns landsting utförs av upphandlade entreprenörer vars ägare finns andra länder med andra lagar och kulturer kring ledarskap. De prispressade avtalen med entreprenörerna innebär minskade marginaler och det är de anställda som drabbas av försämrade arbetsvillkor och sämre arbetsmiljö. Vi vill utreda konsekvenserna av avtalen och på sikt driva kollektivtrafiken i egen regi.

Vänsterpartiets politik:

- Inrätta en central funktion för tillitsstyrning, som har i uppdrag att sprida goda exempel och stötta försök med nya verksamhetsmodeller såsom intraprenader.
- Högst 15 anställda per chef.
- Utredda konsekvenserna av avtalen inom kollektivtrafiken.
- Driva kollektivtrafiken i egen regi.
- Att mångfald är ett kriterium vid chefsrekrytering.
- Att landstinget uppmuntrar och erbjuder kvinnor över 45 år samt personer med utomeuropeisk bakgrund att gå ledarskapsutbildningar.

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSPOLITIK

Vi har en sjukvård som är extremt ansträngd, personal som springer allt fortare, personal som slutar i protest och lämnar vården helt. En sjukvård med hundratals stängda vårdplatser. På akutmottagningarna bor patienter flera dygn i väntan på vårdplats. Planerade operationer ställs in med kort varsel på grund av brist på vårdplatser som i sin tur ofta beror på personalbrist.

Dessutom det mycket dyra Nya Karolinska sjukhuset, NKS, där pengar rinner iväg. Boston Consulting Group täljer guld. Upphandlingar, privatiseringar och Strump-Gate.

En väl fungerande och allsidig sjukvård måste finnas tillgänglig för alla och vara anpassad efter de lokala förhållandena i länets olika delar.

Det snart tolv år gamla borgerliga styret vill inte att den egna verksamheten ska växa och blomma. Deras övergripande ideologiska mål är att minska eller helt avveckla den offentligt drivna vården. Vänsterpartiet presenterar här svaren på vårdens utmaningar de fyra kommande åren.

En väl fungerande och allsidig sjukvård måste finnas tillgänglig för alla och vara anpassad efter de lokala förhållandena i länets olika delar. Kvalitet, bemötande och tillgänglighet måste utvecklas och förbättras så att alla kan vara trygga i mötet med vården. Privatiseringar och vårdval som av ideologiska skäl genomförts har ökat ojämlikheten och drivit upp kostnaderna på ett oacceptabelt sätt.

De tolv åren med borgerligt styre har resulterat i 38 vårdval. Vårdval är ett fritt val för företag att etablera sig var och en med vilken specialitet de vill och i vilket område de vill. De etablerar sig oftast i områden där folkhälsan är bäst, där finns de stora vinsterna.

Vänsterpartiet vill under kommande mandatperiod inleda ett arbete med att se över alla vårdval med fokus på:

- De som är kostnadsdrivande.
- De som patienter och patientföreträdare klagat på.
- De som professionen klagat på.
- Att Vårdval förlossning avvecklas snarast för att få en fungerande förlossningsvård.

Redan idag har vi stora rekryteringsbehov och stängda vårdplatser. Dessutom har vi i länet redan minst antal slutenvårdsplatser i Sverige per 100 000 invånare.

Vänsterpartiet vill öppna alla stängda vårdplatser. Det sker genom en offensiv personalpolitik. Vi ser personalrekryteringen som den största utmaningen för att över huvud taget få till stånd en sjukvård i framtiden.

Grunden i hälso- och sjukvård ska vara ett nätverk runt patienten, vilket kräver en sammanhållen helhet som gör det lätt för patienten att hitta rätt. Därför är det viktigt att Stockholms läns landsting omprövar vårdvals- och privatiseringsvägen. Den leder till en uppsplittrad verksamhet där ingen tar ansvar för helheten och därmed inte heller för hela patienten. Vänsterpartiet vill avskaffa köp- och säljsystemet inom sjukvården. NPM, New Public Management, med dess mani på att finna lätt mätbara styrsystem där de prestationer som mäts är mängdrelaterade och inte behovsrelaterade, vilket i sin tur premierar de enheter som tar emot många och lätta patienter framför de som fokuserar på de patienter som har störst vårdbehov.

Vänsterpartiets politik:

- Därför föreslår vi att arbetet inleds med att införa ett budgetsystem där resurserna till olika vårdområden fördelas efter behov och på grundval av demokratiskt fattade beslut.
- Därför vill vi avskaffa de prestationsbaserade ersättningsystem som skapar onödig stress, försämrar arbetsmiljön och kränker den professionella självständigheten.

Nya Karolinska sjukhuset (NKS)

NKS är en gigantisk felinvestering som innebär att antalet vårdplatser inom akut-sjukvården minskar, samtidigt som landstinget belastas med miljardkostnader under mer än ett decennium framåt. Vi vill bryta avtalet. Det är viktigt att sjukhuset helt integreras i sjukvården och tar emot akutpatienter på samma villkor som övriga akutsjukhus.

OPS-avtalet för Nya Karolinska sjukhuset i Solna (NKS) har visat sig vara rekorddyrt. Vänsterpartiet har hela tiden varit emot en OPS-lösning. Hade vi ingått i en styrande majoritet när beslutet fattades, hade Stockholms läns landsting aldrig hamnat i den här situationen. Om Vänsterpartiet får väljarnas förtroende efter valet 2018 är vi beredda att ta ansvar för att städa upp i NKS-affären. Vi vill genomföra en extern revision av hela projektet och uppdra till en oberoende aktör att utreda hur landstinget kan lämna avtalet. Den utredning som konsultbolaget PWC har gjort kan inte anses vara oberoende. PWC har en historia av att verka som global lobbyist för OPS-lösningar. PWC var också det bolag som utredde och föreslog en OPS-lösning som finansieringsmodell för NKS. I Storbritannien har myndigheterna valt att lämna flera OPS-sjukhusavtal, eftersom det ger lägre kostnaderna på sikt.

Det är viktigt att landstinget kan redogöra för medborgarna i Stockholms län varför det som bedöms som ekonomiskt klokt i Storbritannien inte ses som ett handlingsalternativ i Stockholm. Då sjukhuset nu är färdigutbyggt och står där det står anser vi att det är viktigt och prioriterat att "Nya Karolinska" får en nystart.

Vänsterpartiets politik:

- En fungerande sjukvård i länet kräver att ett nytt sjukhus med möjligheter att ta emot akutpatienter projekteras. Detta kan ske till en bråkdel av kostnaden för NKS om det projekteras i egen regi.
- Att nuvarande sjukhusdirektör avgår
- Att Karolinska styrelse ställer sina platser till förfogande och en ny styrelse tillsätts.
- Att den nya direktören och den nya styrelsen arbetar tillsammans med vårdpersonalen på NKS för vårdens utveckling istället för med dyra konsulter.
- Att en extern utredning av hela NKS genomförs.
- Att OPS-avtalet sägs upp med inspiration från Storbritannien.

Feministisk sjukvård – en sjukvård för alla

Idag ser vi stora skillnader i hälsa och tillgång till vård i Stockholms län och speciellt drabbade är kvinnor. Generellt drabbas kvinnor i alla samhälls- och åldersgrupper i högre grad än män av stress, ångest och kronisk smärta, samtidigt som den manliga patientens vårdbehov är högre prioriterat. Generellt har män kortare väntetider och får dyrare behandling än kvinnor. När sjukvården brister drabbas kvinnor i trippelbemärkelse: som patienter, som anhörigvårdare och som anställda. Kvinnors symptom kan vara mer fluktuerande och ha ett bredare spektrum än mäns, varför kvinnors fysiska sjukdomar också lätt missas och feltolkas som psykiska besvär. För att motarbeta dessa skillnader krävs en feministisk sjukvårdspolitik som motverkar könsrollstänkande och säkerställer att resurser fördelas på ett rättvist sätt. Vänsterpartiet vill satsa på ökad forskning om kvinnors hälsa och på eftersatta sjukdomar som framför allt drabbar kvinnor.

Det är framför allt kvinnor som tar huvudansvaret när anhöriga skickas hem i förtid för att sjukvårdens resurser tryter och majoriteten av de som arbetar i vården är kvinnor.

Vänsterpartiets politik:

- Realisera vårt program för en feministisk sjukvård ”Åtta förslag för en jämställd hälso- och sjukvård”.
- Kvinnofridscertifiera vårdgivare.
- Analysera och utforma hälso- och sjukvårdsnämndens budget, ersättningssystem och upphandlingar utifrån ett genusperspektiv.
- Alla landstingets verksamheter ska redovisa könsuppdelad statistik.
- Riktade satsningar på forskning om kvinnors hälsa och på eftersatta sjukdomar som framförallt drabbar kvinnor.

Akutsjukhusen

Akutsjukhusen i länet är ofta överbelagda. Det är hög tid att hitta vägar så att patienterna snabbt kommer vidare från akuten till rätt vårdnivå. Finns vårdplatser att tillgå blir flödet från akutmottagningarna i bättre balans och patienterna får snabbare tillgång till vård. Antalet vårdplatser ska bestämmas utifrån befolkningens behov och inte utifrån sjukhusens ekonomi.

Vänsterpartiet vill inte lägga resurser på att utreda driftsformer utan vill istället investera i den offentligt drivna akutsjukvården. De sju fullvärdiga akutsjukhusen i länet ska drivas i offentlig regi. Mycket av vården kan flyttas från akutsjukhusen till lokala sjukhus och samarbetet med närsjukvården ska utvecklas med fokus på förebyggande insatser.

Vänsterpartiets politik:

- Utredningen om privatisering av ytterligare ett akutsjukhus stoppas.
- Att verka för att vård och specialinriktningar av vård ska bevaras och ske i egen regi. I de fall så inte kan ske måste kravet om icke-vinstdrivande verksamhet tillgodoses.
- Inställetiden för sjuktransporter från akutmottagning till annan avdelning på sjukhuset, till annat sjukhus eller till patientens bostad ska minska till 30 minuter.
- Alla stängda vårdplatser ska öppnas.
- Nollvision när det gäller operationer som ställs in på grund av brist på vårdpersonal och/eller vårdplatser.
- Ökad grundbemanning så att sjukvården fungerar även sommartid utan att planerad vård måste stängas ned.
- Ersättningen till patienter som fått sin operation inställd inom 48 timmar ska höjas och utbetalas automatiskt och inte efter ansökan från patienten.
- Ökad patienttrygghet genom åtgärder för att minimera hot och våld.
- Att bibehålla och utveckla Södertälje sjukhus som akutsjukhus med somatiska vårdavdelningar, akutmottagning och förlossning.

Närakuter och lokala sjukhus

Vänsterpartiet välkomnar att vård som inte behöver akutsjukhusens resurser flyttas från akut-sjukhusen till lokala sjukhus i egen regi. Till exempel skulle Södersjukhuset kunna ha en geriatrisk enhet på Dalens närsjukhus, dit man skulle kunna flytta över äldre som nu fastnar på akuten på grund av att det saknas vårdplatser på sjukhuset.

Riktade sjukhussatsningar med olika profil behöver göras, framför allt i områden som är underförsörjda på vård. Vänsterpartiet anser att sjukhusen huvudsakligen ska organiseras inom den egna regin i hela länet. Det säkerställer hela vårdkedjor och underlättar samarbetet mellan olika specialiteter.

Vänsterpartiets politik:

- Utred ett sjukhus i Skärholmen där det förebyggande folkhälsoarbetet får en framträdande plats med inspiration från Angereds närsjukhus i Göteborg.
- Utred i samarbete med Nynäshamns kommun och Södertälje kommun hur vårdstrukturen där kan förbättras, med inspiration från Tiohundra i Norrtälje.
- Att närakuter ska placeras för att geografiskt täcka hela länet.

Sjukvård på hjul och ambulanssjukvården

Vänsterpartiets politik:

- Prioriterings- och dirigerings-tjänsten ska återtas i landstingets regi och lokaliseras på en gemensam ledningscentral med ansvar för ambulans, liggande persontransport och jourläkarbilar.
- Ambulanspersonal ska få större mandat att delta i vårdplanering och prioritering.
- Nuvarande system med gränslös dirigering av ambulanser gör att väntetiden i yttre delarna av länet kan bli orimligt lång. Vi vill därför se över systemet. I översynen ingår såväl eventuell områdesbaserad av ambulanser som fler ambulanser.
- Tack vare Vänsterpartiets initiativ med rullande röntgen kommer äldre som ådragit sig fallskador inte längre att behöva åka in till akuten för röntgen.
- En inventering av kompetensbehovet för personal vid persontransporter ska göras. Det är inte alla som behöver vård under transporten, men omsorg kan ändå behövas, till exempel för äldre med demens.
- Personalsituationen inom ambulanssjukvården har försämrats av ständiga upphandlingar. En översyn av personalens villkor bör göras och en åtgärdsplan upprättas för att komma tillrätta med de problem som finns.
- Erbjud allergisäkrade fordon vid persontransport.
- Låt ambulanstransporten vara avgiftsfri.
- Strategiska verktyg som SOS Alarm och Vårdguiden ska drivas i egen regi.

En vård som sätter patienten i centrum är viktig inom alla delar av sjukvården

Cancervården

Vänsterpartiets politik:

- Cancervårdens kompetens att bemöta människor ur olika samhällsklasser och andra kulturer ska ses över. Vården ska ha ett köns- och klassperspektiv för att de med störst behov ska få vård först och cancervården ska bli mer tillgänglig över hela länet.
- Individuell vårdplan ska vara en rättighet för alla cancerpatienter.
- Bröstcancer är den vanligaste cancersjukdomen bland kvinnor i västvärlden. Genom mammografikontroller kan bröstcancer upptäckas tidigare. Därför anser Vänsterpartiet att åldersgränsen för mammografikontroller ska slopas. Vi anser också att riskpatienter måste uppmärksammas på ett bättre sätt än tidigare.
- Inför en rullande mammografivagn.
- Återinför Venusmottagningen som ger sexuell rådgivning till kvinnor med cancer.
- Rätt till HPV-vaccin även för pojkar och riskgrupper som HIV-bärare och män som har sex med män.
- Kortare väntetid mellan undersökning, diagnos och behandling. Detta kräver mer resurser till cancervården.

Patienten i centrum

En vård som sätter patienten i centrum är viktig inom alla delar av sjukvården. Särskilt viktig är den för patienter som har långvariga sjukdomar. För att uppnå bra kvalitet och finna vägar till bättre livsbetingelser krävs en lång relation där förtroende byggs upp mellan vårdpersonal och patient. Patienter med långvarig sjukdom har

samlat på sig stor erfarenhet av sin sjukdom och hur man svarat upp emot tidigare behandlingsmetoder och mediciner. Den erfarenheten behöver tas till vara vilket kan ske i ett nära, långvarigt och förtroendefullt samarbete mellan vårdföreträdare och patient.

Vänsterpartiets politik:

- Bygg partnerskap mellan professionen och patienten.
- Inkludera patienten i vården genom att tillsammans formulera en sammanhållen behandlingsplan.
- Skapa och genomför patientutbildningar.
- Utveckla vårdens struktur för förbättrad uppföljning som även patienten får del av.
- Utveckla digitala verktyg som underlättar kommunikationen mellan patienten och vården.

Patientsäkerhet

Patientsäkerhet är att skydda patienterna mot vårdskador. Att arbeta med patientsäkerhet är också att arbeta ekonomiskt med de resurser vi har. Kan vårdskador förebyggas så kommer också behovet av att använda antibiotika minska och patienterna får ett minskat lidande. Patientsäkerhet är att se till att vården bedrivs så att patienterna inte ska drabbas av vårdskador. En vårdskada är lidande, kroppslig eller psykisk skada eller sjukdom samt dödsfall som hade kunnat undvikas om adekvata åtgärder hade vidtagits vid patientens kontakt med hälso- och sjukvården.

Vänsterpartiets politik:

- Intensifiera arbetet med nollvision kring vårdskador.

Städning på sjukhus

När lokalvården upphandlas försämras inflytandet över hygienaspekter som är centrala för vården. Städningen är grunden för vårdhygienens kvalitet och städpersonalen på sjukhus ska vara en viktig del av patientsäkerhetsarbetet och en resurs i arbetet mot vårdrelaterade infektioner. Med städning i sjukhusens egen regi kommer städpersonalen att ingå i teamen. Lokalvård på sjukhus är en egen profession som ska ha samma rätt till kompetens- och löneutveckling som andra sjukhusprofessioner.

Vänsterpartiets politik:

- Låt städning och vårdhygien bli ett fokusområde i arbetet.
- Lokalvården ska utföras i vårdgivarens regi.
- Lokalvården ska ha rätt till kompetens- och löneutveckling.

Utveckla folkhälsoarbetet och primärvården

Vårdvalsuppdraget ska förändras från borgerligt vårdval till det Hälsoval som Vänsterpartiet står för. I Hälsoval Stockholms vårdcentral finns ett basuppdrag som innefattar mottagningsverksamhet, områdesansvar, basal hemsjukvård, psykosociala och psykoterapeutiska insatser med särskild kompetens, rehabiliterande insatser på primärvårdsnivå, samt jour- och beredskapsverksamhet och med flexiblere öppettider.

Vänsterpartiets politik:

- Kraftig förstärkning av vårdcentralerna med psykosocial kompetens, psykologer och kuratorer.
- Vårdcentralerna ska finnas där de behövs, inte där de är lönsamma.
- Vårdcentralerna ska vara tillgängliga, både fysiskt och tidsmässigt.
- Vänsterpartiet vill på riksnivå avskaffa lagen om vårdval inom primärvården som har inneburit obegränsad etableringsfrihet för privata vårdbolag och lett till en ojämlig fördelning av vårdresurser.

- Vänsterpartiet kräver att ersättningen till primärvården ska fördelas efter behov, vilket innebär att resurser förs över till de områden i Stockholms län som har de största vårdbehoven.
- Återgång till den områdesindelning som tidigare fanns inom primärvården och som underlättade samarbetet med socialtjänsten och andra samarbetspartners.
- Socialmedicinska team i utsatta områden där socialtjänst och sjukvårdspersonal samarbetar i uppsökande verksamhet.
- Ett kraftigt utbyggt folkhälsoarbete där forskning och förebyggande arbete kombineras med inriktning på regionens stora hälsoproblem och på att minska ojämlikheten i hälsa.

E-hälsa

Digitala tjänster ska ses som ett komplement och får inte riskera att ersätta det fysiska vårdbesöket. För boende i skärgårdsområden och glesbygdsområden kan digitala tjänster vara en stor fördel, liksom för återbesök och uppföljningar beträffande patienter som redan är kända och har en etablerad kontakt. Digitala tjänster får dock inte tränga undan äldre- och multisjuka patienter som har behov av läkar- och sjuksköterskekontakter/besök. Digitala tjänster måste anpassas så att alla patienter kan använda dessa, även de som har funktionsvariationer eller annat modersmål.

Digitala vårdgivare ska inte kunna etablera sig utan fysisk mottagning/lokal. Om det inte finns fysiska lokaler är det risk för att de digitala vårdgivarna tar ”lättare patienter” och ökar risken för feldiagnostisering.

Avgiftsfri medicin på recept för barn upp till 18 år är resultatet av Vänsterpartiets framgång i budgetförhandlingar.

Vänsterpartiets politik:

- Digitala vårdgivare skall ha koppling till en fysisk mottagning.
- Starta en webb- och applikationsbaserad vårdcentral i landstingets regi.
- Driv 1177 i egen regi.
- Utred möjligheten att använda videosamtal i kontakt med 1177 och vården.

Förlossningsvård

Vårdval förlossning fungerar inte. Det går aldrig att lita på att det finns plats för den enhet där kvinnor valt att föda. Då BB Sofia stängdes blev situationen ännu mera akut. Speciellt sommartid tvingas födande kvinnor resa utomlands och till och med utomlands. Barnmorskor tvingas springa mellan förlossningsrummen och hjälpa flera kvinnor samtidigt.

Vänsterpartiets politik:

- Vårdval förlossning slopas.
- Barnmorskor måste erbjudas sådana arbetsvillkor och sådan arbetsmiljö att de kan och vill fortsätta i yrket.
- En barnmorska per födande kvinna i aktivt förlossningsarbete.

Barnsjukvård

Reformen avgiftsfri medicin på recept gäller för alla barn upp till 18 år. Reformen, som trädde i kraft den första januari 2016, är ett resultat av Vänsterpartiets framgång i tidigare budgetförhandling med regeringen. Öppen- och slutenvårdsbesök är avgiftsfria för barn under 18 år, men besök på akutsjukhusens akutavdelningar är fortfarande avgiftsbelagda.

Barn och ungdomar med en komplex sjukdomsbild får en allt svårare situation i dagens sjukvård. Vårdgarantin tränger undan barn med återkommande behov. Flersjukliga barn och barn med långvariga kontakter med vården behöver därför få en förstärkt position inom vården.

Barn- och ungdomspsykiatri har ofta en mycket stor arbetsbelastning som framtvings både hårda prioriteringar och långa väntetider.

Vänsterpartiets politik:

- Inför kostnadsfri akutsjukvård för barn.
- Säkerställ att alla barn med långvarig kontakt med vården har en vårdplan.
- Återinför familjecentraler med riktlinjen att minst en familjecentral ska finnas i varje kommun.
- BUP-enheterna behöver förstärkas så att barn och ungdomar som behöver hjälp kan få det i rimlig tid. Detta kräver resursförstärkning.
- Multisjuka barn ska ha rätt till kontaktsjuksköterskor som samordnar vården.

Unga, jämställdhet och sexualitet

Ungdomsmottagningarnas uppdrag är att främja och förebygga ungas hälsa och samlevnad, förebygga och behandla STI, sexuellt överförbara infektioner, samt att minska antalet oönskade graviditeter. Av de individuella besöken på ungdomsmottagningarna som görs utgör pojkar en mycket liten andel. Ungdomsmottagningarna måste ha resurser så att de kan säkra tillgängligheten också under sommar- och månaderna. Vänsterpartiet vill att pojkar också ska få möjlighet att ställa frågor om och reflektera över sin sexualitet.

Vi tror på en mångfald av ungdomsmottagningar där större centrala mottagningar kan ha bredare kompetens och de mindre mottagningarna kan ha lokala områdes-specifika uppdrag. Ungdomarna ska själva kunna välja vilken mottagning de vill tillhöra. Det är viktigt att ungdomsmottagningarna finns på platser och är öppna på tider som gör dem tillgängliga för ungdomar som inte vill visa offentligt att de söker sig dit. Ungdomar ska inte heller tvingas ta ledigt från skolan för att besöka en ungdomsmottagning.

Vänsterpartiets politik:

- Öka tillgängligheten till ungdomsmottagningar.
- Öppna fler ungdomsmottagningar, varav en i Kärrtorp.
- Rikta åtgärder för att få pojkar att besöka ungdomsmottagningar.
- Förstärk ungdomsmottagningarna med fler kuratorer.
- Öka det preventiva arbetet mot oönskade graviditeter.
- Fler hbtq-certifierade mottagningar.
- Viss specialisering som till exempel att arbeta med våld i nära relationer och hedersproblematik.

Ge landstinget ansvar för elevhälsovården

Elevhälsan är idag ett kommunalt ansvar och ska i första hand vara förebyggande och hälsofrämjande. Det ska även vara möjligt för eleverna att få hjälp med enklare sjukvårdsinsatser. Det omfattar även medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsovården nedprioriteras i den alltmer konkurrensutsatta skolan. Vi vill att den tvärtom stärks. Detta för att möta den ökade psykiska ohälsan bland eleverna. Vänsterpartiet skulle välkomna att landstingen fick ett utökat ansvar för skolhälsovården. Ett utökat ansvar skulle innebära färre vårdkontakter och även förbättra vårdkedjorna för barn och unga.

Vänsterpartiets politik:

- Utveckling av elevhälsovården i samarbete mellan landsting och kommun och ge utökat ansvar till landstinget.

Beroendevården

Ansvaret för missbruksvården är delat mellan landstinget och kommunerna. Kommunernas missbruksvård har rustats ner under många år. Samtidigt har många missbrukare en alltmer komplex problematik. Samsjukliga, människor med både

missbruksproblematik och psykisk ohälsa är en ökande grupp.

Missbrukare med svåra somatiska komplikationer, ökande dödlighet bland unga narkotikamissbrukare, kraftigt ökad förskrivning av narkotikaklassade läkemedel är några exempel på den problematik landstinget och kommunernas socialtjänst möter. Nedrustningen inom socialtjänsten har lett till att människor som tidigare självklart beviljades vård på behandlingshem nu bedöms klara sig med öppenvård, detta även när den sociala situationen är oordnad. Missbruksvård ges för sent, på för låg nivå och i för korta perioder. Följden är att missbrukarna är i allt sämre skick när de äntligen får vård och vård som avslutas i förtid leder ofta till återfall.

Att bli nykter och drogfri när man är bostadslös och den sociala situationen är i kaos är närmast en omöjlighet. Även för de som erhåller underhållsbehandling (metadon eller buprenorfin) genom landstingets försorg behöver ofta kombinera denna behandling med socialt stöd, boende och/eller försörjningsstöd, tolvstegsbehandling eller KBT-behandling. Ofta ingår bristande sjukdomsinsikt i sjukdomsbilden. Då patienten inte kommer till vården måste vården komma till patienten.

Vänsterpartiets politik:

- Vi vill ha en missbruksvård som ger människor möjlighet till drogfrihet och social rehabilitering och där landstingets beroendevård och kommunernas socialtjänst har ett nära samarbete.
- Vårdkedjorna måste fungera genom samplanering med och kring enskilda patienter och förstärkt samverkan mellan SLL och socialtjänsten.
- Samlokalisering med inspiration från Hållpunkten. Där finns socialtjänstens Enhet för Hemlösa och landstingets vårdcentral för Hemlösa i samma lokaler vilket underlättar arbetet.
- Förbättra kontrollen över förskrivning av beroendeskapande mediciner.
- Avgiftning inom landstingets beroendevård måste vara tillräckligt lång så att patienterna verkligen är avgiftade innan annan behandling påbörjas.
- Gemensamma uppsökarenheter med personal från både landsting och kommun.
- Det ska finnas personal från socialtjänsten på sprututbytesenheterna.
- Underhållsbehandlingsenheterna skall ha bättre kontroll över förskrivningen.
- Det måste finnas behandlingsenheter som behandlar patienter som har både missbruksproblematik och psykisk ohälsa.
- Separata avgiftningsenheter för kvinnor och personer som identifierar sig som kvinnor.
- Verka för att bygga upp kommun- och landstingsgemensamma enheter för patienter som både har missbruksproblematik och psykisk ohälsa.

Psykisk ohälsa

Det måste finnas många olika sorters stöd och hjälp, som är enkla att nå, vid psykisk ohälsa. Det behövs fler vårdformer, ökat stöd i eget boende, mer sysselsättning och ökade möjligheter till psykoterapi. Den självskattade psykiska ohälsan ökar. Människor mår allt sämre, bland annat beroende på ökade sociala problem. Nedmonteringen av sjukförsäkringen och omänskliga krav på återgång i arbete innebär ytterligare psykisk stress och ekonomiska problem drabbar psykiskt sjuka hårt.

Ungas, och då särskilt unga kvinnors, psykiska hälsa har försämrats. Genom låga trösklar och en bred kompetens hos psykologer, psykiater, sjuksköterskor och socio-nomer kan unga vuxna med psykisk ohälsa fångas upp och få hjälp på ett bra sätt. Det är viktigt att bli enklare för unga att både söka och få hjälp i tid. Vänsterpartiet har kommit överens med regeringen om en nationell satsning på 280 miljoner om året som kommer att satsas på att förbättra ungas psykiska hälsa. Genom satsningen kan ungdomsmottagningarna ha mer generösa öppettider samtidigt som pengarna kan användas till att stimulera nya initiativ som till exempel självinsättningsprojekt och

inom Första linjens psykiatri.

Vänsterpartiets politik:

- Kraftig satsning för att korta väntetider och öka tillgången till bra psykoterapi utan administrativt beslutade tidsbegränsningar. Att patienten ska informeras om vilka olika psykoterapiformer som finns och att patienten själv ska få påverka valet av terapiform.
- Fler vårdplatser och ett bättre samarbete med den somatiska sjukvården.
- Samarbetet mellan landstingets psykiatri och kommunernas socialtjänst måste förbättras och vårdkedjorna fungera.
- Värna befintliga specialenheter för grupper med komplexa problem och speciella behov, till exempel Traumaenheten och Mikamottagningen, och inrätta fler sådana mottagningar efter behov.
- Uppsökarenheter med personal från både landsting och kommun.
- Behandlingsenheter för patienter med missbruksproblem och psykisk ohälsa.
- Utred ett inrättande av psykiatrins hus, utifrån exemplet Karlstad.

Rätt till tandvård

Tänder är en del av kroppen, men inte ur svenskt sjukvårdsperspektiv. Tandvårdskostnader kan uppgå till astronomiska belopp, men omfattas inte av samma högkostnadsskydd som gäller sjukvård i övrigt. Att få ned tandvårdskostnaderna för enskilda patienter kräver emellertid åtgärder på en statlig nivå. Men tandstatus är också en klassfråga. Det går redan nu att satsa förebyggande åtgärder i de områden i länet där tandstatusen är dålig och kariesfrekvensen utbredd. Vad som också bättre bör beaktas är att åldrande i sig ger sämre tandstatus och dålig tandstatus påverkar hälsan i övrigt. Även medicinering för vissa sjukdomstillstånd kan ha negativ påverkan på tänderna.

Vänsterpartiets politik:

- Riktade insatser till områden där de boende, speciellt barn och ungdomar, har dålig tandstatus.
- Uppsökande verksamhet inom äldreomsorgen.
- Riktade insatser till de som av medicinska skäl fått sämre tandstatus.
- Samarbete med primärvården.

Sjukvård för personer med funktionsnedsättning

Funktionshinderrörelsen har länge sett att vinstjakten i sjukvården har blivit ett stort problem för personer med särskilda behov, då de idag ses mer som en prislapp och kostnad än en människa med behov, drömmar och tillgångar. Personer med funktionsnedsättning har ofta sämre hälsa och har också lägre inkomst då man oftare står utan arbete. Behovet av sjukvård är större än för den övriga befolkningen. Behovet hos kvinnor med funktionsnedsättning behöver förstärkas. Behovet av att arbeta för en bättre folkhälsa är mycket stort för denna grupp av medborgare. Vårdval och privatiseringar har styckat upp en sammanhållen rehabiliterings- och habiliteringskedja samtidigt som ersättningsystemet till vårdcentralerna gjort att det är mer lönsamt att ta snabba och korta besök. Kostnader för mediciner, sjukvård och hjälpmedel har inget gemensamt högkostnadsskydd. Den största gruppen av de som lever med en funktionsnedsättning är vuxna personer. Barn som föds eller som tidigt förvärvar en funktionsnedsättning behöver ses med sina specifika behov utifrån ett barnperspektiv. Många med funktionsnedsättning har behov av flera aktörer och myndigheter såsom kommun, landsting, försäkringskassa.

Vänsterpartiets politik:

- Att all vård och behandling sker utifrån individens behov.
- Särskilt inriktade folkhälsosatsningar.
- Ett gemensamt högkostnadsskydd måste skapas för vård, behandling, läkemedel och hjälpmedel.

Tänder är en del av kroppen.

- Att samtliga lokaler som landstinget äger, eller där vård bedrivs, ska vara fullt tillgänglighetsanpassade både för patienter och för personal.
- Digitalisering ska ske utifrån ett tillgänglighetsperspektiv.
- Ansvar för samordnade insatser ska också finnas för landstingets verksamheter.
- Samverkan med funktionshinderrörelsen och patientorganisationer ska utvecklas och fördjupas.
- Fler personer med funktionsnedsättning ska anställas i landstingets skattefinansierade verksamheter.
- Varje enhet i landstinget ska ha tillgänglighetskompetens och kontinuerligt arbeta med sitt bedömande.
- Landstinget ska ha en fungerande nätverkssjukvård.
- Föräldrar och anhöriga måste få stöd efter behov.
- Utredningsresurserna måste kraftigt förstärkas.

Sjukvård för äldre

Även om alltför många äldre är friska långt upp i åren så kommer det en tid när hälsan och orken vacklar. Det kan vara fysiskt eller psykiskt eller båda delarna. Trenden har varit att bo kvar i det egna hemmet så länge som möjligt, men vad som är ”så länge som möjligt” bestämmer inte den äldre själv utan det gör den kommunala biståndsbedömningen. Kostnaderna för äldreboenden gör att dessa bedömningar ofta är mycket restriktiva och att allt fler äldre trots omfattande vårdbehov bor kvar i vanliga bostäder, ibland enligt egen önskan, ibland mot sin vilja. Många äldre är också multisjuka och stuprörstänkande blir därmed katastrofalt när många olika läkare blir inblandade och i värsta fall en övermedicinering som gör att mediciner motverkar varandra och den äldre blir i ännu sämre skick. Äldrecentraler, med läkare och övrig personal specialiserade på äldre patienter, som ser helheten i de ofta komplexa tillstånden kan här vara till god hjälp. Även sjukgymnaster, dietister, syn- och hörselinstruktörer med flera kan med fördel knytas till äldrecentraler, liksom socialtjänstens biståndsbedömare.

Vänsterpartiets politik:

Vänsterpartiet vill inrätta äldrecentraler enligt ovanstående modell.

- Närsjukvården organiseras så att äldre människor inte tvingas söka sig till akutsjukhusen för att få vård.
- Förbättra samarbetet med kommunernas äldrevård så att vårdkedjorna fungerar.
- Medicinskt ansvarig läkare för multisjuka äldre.
- De patienter som önskar får en fast kontaktperson inom sjukvården.
- Kunskapen om läkemedelspåverkan på äldre kvinnor behöver öka och implementeras.
- Kommunalisering av all hemsjukvård, oavsett vilken ålder det gäller.

Hållbar och hälsosam mat till patienter

Inom svensk sjukvård serveras varje dag ungefär 74 000 portioner mat till patienter. Att det offentliga ska servera mat som är hållbar både för patienten och för miljön borde vara en självklarhet.

Vänsterpartiets politik:

- Sjukvården ska som norm erbjuda hälsosamma växtbaserade måltider med låg miljö- och klimatpåverkan.
- Landstinget ska, bland annat genom upphandling, aktivt främja mat som är växtbaserad, ekologisk och inte bidrar till lidande för djur.

EN KOLLEKTIVTRAFIK FÖR ALLA - ATTRAKTIV KOLLEKTIVTRAFIK I ETT HÅLLBART TRANSPORTSYSTEM

Kollektivtrafiken är navet för att allt ska fungera i vårt län. När kollektivtrafiken står still stannar stora delar av vårt samhälle och det finns risk för att fara för allmänheten inträffar. Idag reser 40 procent av länets invånare dagligen med kollektivtrafiken. Det finns prognoser som visar att andelarna som åker kollektivt i framtiden står stilla, eller till och med minskar, medan privatbilismen ökar. En ökning av den totala andelen kollektivtrafikresenärer är den viktigaste feministiska, fördelningspolitiska och miljöpolitiska satsning som landstinget kan bidra med.

Vänsterpartiet ser stora behov av att utöka kollektivtrafiken och öka tillgängligheten i hela länet. Kommunernas önskemål om utökad trafik måste tillgodoses bättre och ett löfte ska ges till kommunerna att de får utökad kollektivtrafik när de bygger bostäder och arbetsplatser. Kollektivtrafiken har nått kapacitetstaket på flera sträckor och tider. Trängseln är stor och besvärande. En förstärkning behövs med långa tåg i tunnelbanan och pendeltågstrafik på kvällar och helger samt en utökad turtäthet och fler linjer i busstrafiken. Nya snabb- och direktbusslinjer som avlastar den idag överfulla kollektivtrafiken behövs omgående. Vi behöver också skapa nya tvärförbindelser med smidiga bytespunkter.

Kollektivtrafiken är navet för att allt ska fungera i vårt län. När kollektivtrafiken står still stannar stora delar av vårt samhälle.

Vinstjakten hos aktiebolagen som kör trafiken har bidragit till att trängseln ökat. Tillsammans med befolkningsökning och det fria skolvalet har behovet av att resa ytterligare ökat. Nedskärningar och indragningar i busstrafiken som skett de senaste åren har varit förödande för resenärer i förorten och ute i länet.

Nya motorvägar ökar bilismen, trängseln, köerna och tränger undan kollektivtrafik och andra transporter. Därför motsäger sig Vänsterpartiet nya motorvägsbyggen som riskerar att tränga undan hållbara transporter.

Vänsterpartiets politik:

- Öka antalet personer som reser med kollektivtrafik med 160 000 fram till år 2022.
- Öka andelen kollektivtrafikresenärer från dagens 40 procent till 60 procent av de totala resorna.
- Tillföra kollektivtrafiken minst 1,1 miljarder kronor per år för att öka kapaciteten i kollektivtrafiken, inklusive sjötrafiken, med fler linjer och turer.
- Verka för att hållbar transportinfrastruktur som kollektivtrafik, gång- och cykelvägar prioriteras framför miljö- och klimatskadliga motorvägar.

Ta bort vinstintressena i kollektivtrafiken – Skattemedlen ska gå till att underlätta invånarnas vardag

Kollektivtrafiken är privatiserad och bekostas till nära hälften med biljettintäkter. Stockholms läns landsting har ansvar för trafikförsörjningen av den kollektiva trafiken i länet. Kollektivtrafiken består av den allmänna, så som tunnelbana, pendeltåg, bussar, lokalbanor och sjötrafik, samt av den särskilda, som vi i dagligt tal kallar för färdtjänst.

Kollektivtrafiken utförs av vinstdrivande aktiebolag efter upphandling. Avtalen skrivs oftast med det bolag som erbjuder lägst pris.

MTR Nordic, ett aktiebolag statligt ägt av Hongkong, kör pendeltågen och tunnelbanan. De är idag Sveriges största kollektivtrafikbolag.

Arriva, ett aktiebolag ägt av Deutsche Bahn som ägs av den tyska staten, kör Roslagsbanan, Saltsjöbanan, Nockebybanan och Tvärbanan samt en stor andel av länets busstrafik (Vallentuna, Sigtuna, Upplands Väsby, Ekerö, Sollentuna, Solna/Sundbyberg, Täby, Åkersberga och Vaxholm).

Nobina, ett börsnoterat aktiebolag, kör en stor andel av busstrafiken i andra delar av länet (Norrtälje, Järfälla, Upplands Bro, Handen, Tyresö, Nynäshamn och Södertälje).

Keolis, ett aktiebolag ägt av franska statsjärnvägen SNCF (70%) och ett offentligt ägt kanadensiskt kapitalförvaltningsbolag (30%), kör all busstrafik i Stockholms innerstad samt i många kommuner (Lidingö, Nacka, Värmdö, Huddinge, Botkyrka och Söderort).

Caboline Group, ett aktiebolag som ytterst ägs av det amerikanska riskkapitalbolag H.I.G. Capital, innehar avtalet för färdtjänsttaxi.

Djurgårdens Färjetrafik, ett aktiebolag ägt av Strömma Turism & Sjöfart AB (50%) och av det brittiska aktiebolaget Secro Holding Ltd. (50%), har specialiserat sig på att vinna kontrakt för den offentliga sektorn, ett så kallat ”public service company”, kör Djurgårdsfärjorna.

Avtalen (förutom färdtjänstavtalen) består i varierande grad av så kallade VBP-avtal, Verifierade Betalnings Påstigande. Ju fler som reser och ”blipper” sitt kort desto större inkomst för företaget. VBP-avtalen gör det lönsamt att ha turer med många påstigande, fler passagerare som åker kort sträcka, hög trängsel, kortare tåg, färre båtar och bussar i trafik, och därmed mindre personal som kostar pengar.

Nästa avtal som ska upphandlas och är möjligt att ta tillbaka i egen regi är Arrivas kontrakt för Roslagsbanan och för busstrafiken i Täby, Österåker och Vaxholm, som sträcker sig fram till år 2021. Seko, fackföreningen för personal som arbetar i den spårbundna trafiken, kommer att arbeta för att Roslagsbanans trafik ska återtas i egen regi.

Sjötrafiken är upphandlad med flera olika bolag men det är Djurgårdsfärjorna som flest reser med och de har ett VBP-avtal. Upphandlingen för den största delen av Skärgårdstrafiken, i mellanskärgården, har pågått i över tio år och har förklarats ogiltigt av domstol och företaget som vann upphandlingen har begärts i likvidation. Därför ska nu hela upphandlingen tas om från början. För att säkerställa trafiken under tiden har ett betydligt dyrare direktavtal, som redan har förlängts en gång, gjorts med ett dotterbolag till Rederi Gotland AB. Skärgårdstrafikens upphandling är ett totalt misslyckande av den moderatledda alliansens iver att privatisera. Vi vill sätta stopp för den ideologiskt drivna ansvarslösheten.

Fram till 1993 var samtliga som arbetade i kollektivtrafiken landstingsanställda, undantaget var de statligt anställda i pendeltågstrafiken som drevs av SJ.

Vänsterpartiets politik:

- Ta tillbaka driften av Roslagsbanan.
- Ta tillbaka driften av busstrafiken i Täby, Vaxholm och Österåker.
- Ta tillbaka driften av sjötrafiken i mellanskärgården.
- Ta tillbaka biljettkontroll och kundtjänst i egen regi.

Solidarisk finansiering

Vänsterpartiet vill genomföra en gemensam finansiering av all kollektivtrafik. Detta av såväl klimat- som jämställdhets- och jämlikhetsskal. Finansieringen utreds nu och i väntan på genomförandet vill vi införa avgiftsfri trafik för vissa grupper. Att resa kollektivt ska vara det självklara valet för de flesta som bor i vår region. Därför satsar Vänsterpartiet först på barnen, de har ingen egen inkomst och vi vet att antalet barn som lever i fattigdom har ökat. Barnen är morgondagens vuxna kollektivtrafikresenärer.

I vår region har vi alltför många fattiga pensionärer, ofta kvinnor som arbetat inom offentlig sektor. I många städer i Europa reser pensionärer¹ avgiftsfritt.

De som är hänvisade till färdtjänsten får, förutom begränsad tilldelning av resor, betala extra avgift om resan överstiger tre mil.

En hel del busslinjer i de yttre delarna av länet har mycket få resenärer med på turen. Det kan vara så låg andel som 10 procent som åker kollektivt. Därför vill vi göra ett försök med klimattaxa som innebär avgiftsfria resor. På så sätt hoppas vi förmå fler att ställa bilen och uppmuntra fler att åka kollektivt.

Den som idag åker med skärgårdstrafiken har en egen biljettaxa. De fast boende har nästan nolltaxa genom ett Ö-kort, andra reser med biljettpris som bygger på avstånd och är uppdelat på sex zoner.

Enligt den Novus-undersökning² som Vänsterpartiet lät göra i oktober 2017 uppger:

- Sex av tio tycker att det är för dyrt att resa med kollektivtrafiken.
- Två av tre tror att dagens biljettpris innebär att vissa grupper ofta eller ibland inte har råd att resa som de önskar.

Var tredje tycker att det borde vara avgiftsfritt att resa med kollektivtrafiken. Fyra av tio har någon gång avstått från att resa på grund av priset på resan.

Vänsterpartiets politik:

- Avgiftsfri kollektivtrafik på sikt.
- Oavsett kollektivtrafikslag så ska samma regler och taxa gälla. Det skulle innebära att man reser på SL-kortet i skärgårdstrafiken under hela året samt att färdtjänstresenärer ska ha fri tilldelning av resor och samma taxsystem.
- Ha avgiftsfria resor för barn upp till 18 år.
- Ha avgiftsfria resor för pensionärer under lågtrafik.
- Ingen höjning av SL-taxan.
- Starta försök med klimattaxa, ingen avgift, på linjer med få resenärer.
- 120 minuters-regeln i kollektivtrafiken återinförs i den nya enhetstaxan för att invånare i hela länet ska kunna nyttja enhetstaxan fullt ut.

Trygghet - En trygg och välkomnande kollektivtrafik för alla

För att locka nya resenärer och öka kollektivtrafikresenärers andel av de totala resorna krävs det en rad åtgärder för att kollektivtrafiken ska vara trygg och välkomnande. Att känna trygghet i kollektivtrafikresandet kommer få fler att åka kollektivt. Av klimat- och miljöskäl måste vi öka antalet som åker kollektivt istället för med bil. Att uppleva en trygg resa, från dörr till dörr, även kvällstid är därför mycket viktigt. Enligt BRÅ:s statistik från 2016 känner sig 31 procent av de tillfrågade kvinnorna ganska eller mycket otrygga för att vistas utomhus sena kvällar. Tre av tio väljer bort att resa med kollektivtrafiken på kvällar och nätter men

¹ Pensionärer reser bl.a gratis i många städer i forna Östeuropa.

² Novus-undersökning oktober 2017

siffrorna blir ännu högre om man endast mäter trygghet hos äldre och kvinnor. Dålig belysning och påverkade personer är exempel situationer som bidrar till otrygghet. Avsaknaden av personal skapar också en otrygg miljö. Nästan 40 procent av pendeltågsresenärerna upplever otrygghet på kvällar och nätter mot 33 procent på tunnelbanan. Tryggheten har varit högre på lokalbanorna men detta kommer sannolikt att förändras eftersom konduktörerna har tagits bort. De som känner sig tryggast är bussresenärerna, men det är ändå var femte resenär som upplever sig otrygg.

Över var femte resenär är orolig över att de ska ramla ner på spåren i trängseln. Den oron är extra stor hos många med funktionsnedsättning och dessvärre är oron befogad eftersom det har inträffat flera dödsolyckor.

Barn reser allt oftare ensamma i kollektivtrafiken men hur de upplever sin resa har vi ingen statistik på. Vi vet dock att många barn önskar stöd av konduktörer under sin resa.

Vänsterpartiets politik:

- Anställa fler trygghetsvårdare och servicevårdare.
- Arrangera medborgardialoger i kommunerna för att säkerställa tryggheten till och från stationerna.
- Utöka trygghetsarbetet med bättre belysning samt att prång och liknande byggs bort.
- Installera plattformbarriärer utifrån en investeringsplan med tio stationer per år med början där trängseln är som störst.

Öppen spärmlinje

Spärrarna skadar allt fler, och barn är mer rädda för spärrarna än vad vuxna är, enligt den Novus-undersökning³ som Vänsterpartiet låtit göra. Hälften av resenärerna har varit med om att spärrarna slagit igen på dem och 64 procent av resenärerna är oroliga för att de ska göra det. 41 procent uppger att barn varit rädda för att spärrarna ska slå igen. Skador inträffar både på personer och på husdjur, medhavt bagage med mera. Över hälften är oroliga att spärrarna kan förhindra en snabb evakuering och kvinnor är mer oroliga för det än män. Öppen spärmlinje finns i flera stora städer och Berlin har haft det i många år och där fungerar det utmärkt.

Vänsterpartiets politik:

- Ta bort spärrarna och skapa öppna spärmlinjer.

Tillgänglighet och störningsinformation

Alla ska ges möjlighet till delaktighet i samhället och så många som möjligt ska kunna åka med den ordinarie kollektivtrafiken. Därför kan vi inte tolerera att rulltrappor och hissar står i dagar, veckor eller månader. Vid akuta fel ska reseplanerare och digitala skyltar informera resenärer så att de vet redan innan de påbörjat sin resa om någon uppgång eller dylikt inte fungerar. Därför tolererar vi inte heller de stängningar som skett av en del så kallade sekundäruppgångar. Vi vill också öppna nya sekundäruppgångar exempelvis i Farsta och universitetet samt i Huddinge och Tullinge.

Rulltrappor och hissar går ofta sönder och väntan på reservdelar är lång då det ofta saknas reservdelslager i Sverige. Störningsinformationen fungerar i dagsläget dåligt och måste både finnas och bli pålitlig, både innan och under hela resan. Störningsinformation handlar inte bara om förseningar utan även om hissen eller rulltrappan inte fungerar. Informationen måste finnas för alla, oavsett funktionsnedsättning. Informationen bör förmedlas både via olika digitala kanaler och skyltar, men även

Ta bort spärrarna och skapa öppna spärmlinjer.

av informationsvärdar i hela kollektivtrafiksystemet som kan hjälpa resenärer vid behov.

40 procent av bussresenärerna anser att störningsinformationen inte fungerar. Idag finns det inte tillräckligt med plats på bussarna för barnvagnar, förflyttningshjälpmedel och skrymmande bagage. Den som reser med barnvagn får ofta vänta på nästa buss eller bussen efter den.

Vänsterpartiets politik:

- Att trasiga rulltrappor och hissar påbörjas att lagas inom ett dygn.
- Ha bussar med utrymme för barnvagnar, bagage och förflyttningshjälpmedel.

Reklam

Eftersom kollektivtrafiken finns för alla medborgare ska de gemensamma utrymmena vara fredade från diskriminerande reklam, oavsett om det handlar om sexistisk reklam eller reklam som förstärker stereotypiska fördomar. Det handlar om att alla ska känna sig välkomna i vår kollektivtrafik, oavsett kön, sexualitet och etnicitet. Det handlar om allas lika värde. Som det är nu inkommer ständigt många klagomål på sexistisk reklam i kollektivtrafiken. Även upplöpsliknande situationer uppkom med den provocerande SD-reklamen, för några år sedan. På sikt ska kollektivtrafiken vara helt fredad från kommersiella budskap.

Vänsterpartiets politik:

- Ta bort den sexistiska reklamen.
- Sträva efter en helt reklamfri kollektivtrafik.

Glesbygd

De som bor i glesbygd tvingas ofta åka bil eftersom de har en kollektivtrafik som går sällan. Glesbygdstrafiken är också mycket undermålig kvällstid. Anropsstyrd trafik är en linje som går på en bestämd sträckning på tidtabell men för att resa med, ska man påkalla resan. På så sätt undviks att stora bussar kör tomma långa sträckor samtidigt som det finns en möjlighet att kunna åka kollektivt när behov finns. Vi vill utreda ett anropsstyrt kollektivtrafiksystem.

Vänsterpartiets politik:

- Utveckla anropsstyrd trafik i glesbygden.
- Ha fler pendelparkeringar reserverade för SL-resenärer.
- Utveckla samåknings- och bildelningstjänster i SL:s regi.

Färdtjänst

Den som åker med den allmänna kollektivtrafiken eller med rullstolstaxi har obegränsat antal resor. Den som åker färdtjänst-taxi får knappt två tur- och returresor per vecka. Om färdtjänstresenären behöver fler resor måste hen ansöka om extra tilldelning och den ansökan bedöms och beslutas av en handläggare.

Utbyggd och bättre kollektivtrafik nu och för framtiden

För att skapa ett mer jämlikt, jämställt, integrerat och klimatsmart län måste andelen kollektivtrafikresenärer och cyklister öka kraftigt medan privatbilismens andel minskar. Därför behöver det göras insatser för att öka de olika kollektivtrafikslagets attraktivitet och kapacitet.

Bussar

Att bygga tunnelbana tar lång tid, upp emot 15 år. Så länge kan vi inte vänta. Vi behöver redan idag satsa på eldrivna busslinjer samt på expressbussar, så kallade BRT, Bus Rapid Transport. På kort tid kan vi bygga ut ett system med hög kapacitet till en relativt låg investeringskostnad.

40 procent av dagens kollektivtrafikresenärer åker buss, vilket gör det till vårt näst största trafikslag, efter tunnelbanan. Bussarnas hastighet måste öka och framkomligheten på de högst belastade linjerna måste förbättras. Missnöje över trängseln ökar för varje månadsmätning, 42 procent av resenärerna besväras av trängsel och allt färre får sitta. Många delar av vårt län saknar spårbunden trafik och att antingen införa en ny busslinje eller en ökad turtäthet på befintlig linje är en snabb lösning.

BRT (Bus Rapid Transport), eller expressbussar med hög komfort, är trafiksäkert och komfortabelt för linjer med långa sträckor där det finns ett stort underlag av resenärer. Bussar kan liknas vid tunnelbana på mark, de kör på egna körbanor och är fredade för annan trafik. Installationstiden är något år eftersom de behöver egna körbanor och längre hållplatser än de vanliga.

Eldrivna bussar är också ett mycket prisvärt miljövänligt och tillgängligt trafikslag. Eldrivna bussar är ett öppet begrepp som rymmer olika typer av fordon, bland annat trådbussar.

Framkomlighet

I innerstaden och i många andra delar av länet hindras kollektivtrafiken av övrig trafik. På de högst belastade linjerna måste åtgärder vidtas för att öka busstrafikens (och tvärbanans) framkomlighet för ökad hastighet och regelbundenhet. Bussarna kommer inte fram i innerstaden och på till exempel 4:ans linje skulle 3-4 bussar per dag kunna sparas in med bevarad kapacitet om de kvarvarande bussarnas hastighet skulle öka genom bättre framkomlighet. På bara denna linje skulle vi utan någon ökad kostnad kunna frigöra 3-4 bussar som istället skulle kunna förstärka andra linjer med utökad tidtabell. Om man därtill lägger till alla andra busslinjer som fastnar i trafiken är det ett mycket stort antal förstärkningar som istället skulle kunna göras på andra linjer. Bussarna har generellt stora problem med tidhållning, de fastnar i köer på grund av gatuarbeten och nybyggnationer. Bussarna måste också ha en inredning som möjliggör att alla får plats och kan komma med.

En stor del av bussens körtid består av av- och påstigningar, även om det finns stationsvärdar. Att gå på och av i samtliga dörrar sparar upp till en tredjedel av körtiden på till exempel 4:ans buss. Tunnelbanan är suverän på detta och ett stationsuppehåll klaras av på mindre än en minut.

Vänsterpartiet vill:

- Skapa särskilt fredat gatuutrymme för buss och tvärbana.
- Införa bredare dörrar på nya fordon, självvisering och påstigning i alla dörrar så att hållplatsstoppen kan kortas.
- Bygga ut grönt ljus för bussar (signalprioritering) och sammanhängande kollektivkörväg.
- Installera en eldriven busslinje för Spårväg syd, om denna inte byggs före 2034.
- Installera en eldriven busslinje från Åkermyntan via Bergslagsvägen till Fridhemsplan.
- Installera en eldriven busslinje för linje 4 och därefter för linje 1, 2 och 3.
- Installera en eldriven busslinje från Sundbyberg via Solna till Universitetet.
- Införa BRT på de viktigaste långa stomlinjerna.
- Skapa fler tvärförbindelser för att avlasta city.
- Att stödja tanken på den så kallade Södertörnsbanan.

Pendeltåg

Pendeltåg är vårt tredje största trafikslag med cirka 10 procent av alla kollektivtrafikresenärer. 42 procent⁴ av pendlarna upplever en besvärande trängsel. Allt färre får sitta när de reser och trängseln ökar för varje månadsmätning. Genom Citybanan

⁴ Enligt SL:s statistik.

har vi fått en ny knutpunkt vid Odenplan för byte till tunnelbanans gröna och framtida gula linje⁵ samt bussar. Beslut har också fattats om att bygga tunnelbana från Älvsjö till Fridhemsplan samt att förlänga tunnelbanan till Barkarby där omstigning kan ske till pendeltågen. Avståndet mellan Farsta och Älvsjö är långt och genom att förlägga en pendeltågsstation vid Rågsved möjliggörs både en positiv stadsutveckling samtidigt som en övergång kan ske till grön tunnelbanelinje. Pendeltågsresenärerna har stora problem med tidhållning, förseningar och indragna turer eftersom statens underhåll av järnvägen är kraftigt åsidosatt.

I jakten på vinst har en underleverantör till MTR sagt upp 90 städare i pendeltågstrafiken. Det har gjort att det blivit allt skräpigare på pendeltågen.

Vänsterpartiets politik:

- Nya bytespunkter för smidigare övergångar mellan trafikslag, såsom pendeltågsstation i Rågsved.
- Återanställ städarna med schyssta arbetsvillkor för att tågen ska vara rena.
- Undermåliga pendeltågsstationer måste upprustas för att locka fler att ställa bilen och åka kollektivt.

Tunnelbana

Tunnelbanan är vårt största trafikslag och 56 procent av resenärerna uppger att trängseln är mycket besvärlig, framförallt på röd och grön linje. Beslut om utbyggnadsplaner finns, vilket vi i Vänsterpartiet ställt oss positiva till, vi vill och måste bygga ut mer. Vänsterpartiet vill att landstinget antar en strategisk plan över den tunnelbaneutbyggnad som behövs med utblick mot 2050. Vänsterpartiet anser att staten ska stå för hälften av kostnaden för utbyggd tunnelbana.

Vänsterpartiet vill fram till 2050 planera för:

- Förlängning av tunnelbanan från Nacka till Orminge.
- Förlängning av tunnelbanan från Skarpnäck till Älta.
- Förlängning av Hagsätralijnen till Älvsjö, vilket innebär ny bytespunkt.
- Ny tunnelbanelinje från Älta via Sköndal, Fagersjö till Älvsjö.
- Förlängning av tunnelbanan från Fruängen via Långsjö, Snättringe till Huddinge centrum.
- Förlängning av Akallalijnen till Hjulsta. På så sätt blir blå linje en ringlinje.
- Förlängning av tunnelbanan från Mörby Centrum via Danderydsberg, Täby till Arninge.
- Förläng tunnelbanan från Mörby till Viksjö.
- Skapa en tvärlinje mellan Vällingby till Bromsten, Järva, Kymlinge, Sörentorp till Bergshamra/universitetet.

Lokalbanor

Lokalbanorna består av Tvärbanan, Lidingöbanan, Roslagsbanan, Saltsjöbanan, Nockebybanan och Spårväg city. I sin vinstjakt har Arriva sagt upp samtliga konduktörer på Tvärbanan och Nockebybanan⁶. Konduktörerna har varit en stor trygghetsfaktor i trafiken, inte minst för äldre och för barn som åker ensamma. Nu har förarna fått ett ensamarbete med den otrygghet det innebär om något händer. Spårväg Syd planeras att vara färdigbyggd först 2034 men den linjen hade behövts redan nu.

Vänsterpartiets politik:

- Tidigarelägga Spårväg syd alternativt inrätta en eldriven busslinje i avvaktan att spårvägen är på plats.
- Återanställa konduktörerna på Tvärbanan och Nockebybanan.
- Förlänga Spårväg syd till Haninge.

⁵ Enligt Sverigeförhandlingen

⁶ På Nockebybanan och Tvärbanan. Spårväg City körs av Stockholms spårvägar. Lidingöbanan, Roslagsbanan och Saltsjöbanan omfattas av järnvägsanstiftningen och där måste det finnas tågvärddar.

Sjötrafik

Pendelbåtarna har över 30 000 passagerare en sommar dag. Allt fler reser med pendelbåtarna och många cyklister har på så sätt fått en genare väg. Djurgårdsfärjan har 1500 resenärer en vinterdag och cirka 17 000 resenärer en sommar dag och här sker en stor resandeökning. Sjötrafiken drivs inte med miljöbränsle, vilket hade varit optimalt. Framförallt pendelbåtar skulle kunna köras med eldrift. Vägfärjor skulle kunna utvecklas med nya linjedragningar där bussen skulle kunna få en genare väg över Mälaren men också i skärgården och in mot Stockholm.

Vänsterpartiets politik:

- Att sjötrafiken utvecklas betydligt både vad gäller godstransporter och nya resrutter.
- Utveckla gena vattenvägar med vägfärjor så att nya effektiva busslinjer kan ta sjövägen.
- Utveckla båttrafik i Skärgården och Mälaren som en del av kollektivtrafiken, med smidiga övergångar till landburen trafik.
- Att det är samma taxa i sjötrafiken som i den övriga kollektivtrafiken.
- Sjötrafiken behöver miljöanpassas.
- Ha fler fartyg med eldrift.

Färdtjänst

Färdtjänst som ger frihet. En färdtjänstresenärs resa ska vara från ”dörr till dörr”. Det innebär en utökad ledsagning från taxin in i lägenheten eller dit man ska. Färdtjänstresenärer ska ha en trygg resa och ett korrekt bemötande. För att säkerställa detta måste de som kör färdtjänst ha schyssta arbetsvillkor, en fast grundlön med kollektivavtal samt förbud mot ackordslöner. Förarna ska ha både insiktsutbildning om vad ett gott bemötande och en funktionsnedsättning innebär.

Vänsterpartiets politik:

- Färdtjänsten ska, precis som kollektivtrafiken, ha en zon. Dagens extra avgift för resa över tre mil ska tas bort.
- Utveckla närtrafik som ett komplement till färdtjänst.
- Beställningscentral i landstingets regi.
- De taxibolag som har schyssta villkor liknande kollektivavtal kan anslutas efter att landstinget satt priset per resa. Detta pris ska inte leda till lönedumping.
- Utveckla en app för färdtjänstresenärens resa.
- Färdtjänstresenärer ska, liksom övriga kollektivtrafikresenärer, ha tilldelning efter behov av resor.
- Resegaranti motsvarande den garanti kollektivresenärer har.
- Närtrafik med linjesträckning och flexibla hållplatser.

EN MER RÄTTVIS REGION

Landstinget och den kommande Region Stockholm har möjlighet att ta ett visst ansvar för all verksamhet som inte enligt lag ska skötas av kommun eller stat. Från och med den 1 januari 2019 kommer en folkvald Region Stockholm att inrättas med ett samordningsansvar för hela länet. Som jämförelse har Region Skåne ansvar för vård och hälsa, kollektivtrafik, näringslivsutveckling, infrastruktur, samhällsplanering, kultur samt miljö- och klimatfrågor. Detta program omfattar därför också generella frågor som klimat, miljö och areella näringar, där Region Stockholm kan komma att spela en väsentlig roll.

Landstinget ska medverka till att länet blir en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar region. Dagens totala konsumtion motsvarar idag fem jordklot och måste på sikt minskas till ett jordklot. Netto-utsläppen av klimatgaser måste bli noll år 2040. Förbrukningen är störst bland höginkomsttagare och män. Klimatförändringen gör Sveriges fastland minst fyra grader varmare med ökad torka och fler skyfall. Ett allt snabbare stigande hav gör Mälaren till en havsvik, vilket kräver omfattande invallningar i hela regionen.

Vänsterpartiets politik:

- Successivt minska konsumtionen av ändliga resurser.
- Enbart nyttja förnybar energi år 2040.
- Omedelbart ta fram en plan för regionens anpassning till klimatförändringens effekter.
- Att bilismen i främst i och kring Stockholm samt angränsande kranskommuner minskar.

Landstinget ska medverka till att länet blir en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar region.

Fler boende utanför Stockholm

Vänsterpartiet vill utveckla hela länet så att Stockholms läns grönområden bevaras och luftkvalitén förbättras. 60 procent av befolkningsökningen bör ske storstadsnära och på landsbygden. Planerade motorvägar ska ersättas av kollektivtrafik och samhällsservicen på landsbygden ska öka. Därför behövs det utvecklas lokala centra med såväl samhällelig som annan service över hela länet. Dessa ska nås på högst 20 minuter med kollektiv- eller beställningstrafik. Främst gäller det följande platser: Gnesta/Mölnbo, Ösmo, Ekerö/Stenhamra, Karby, Rimbo och Vallentuna samt längs med kusten Hallstavik, Älmsta, Gräddö/Räfsnäs, Furusund, Bergshamra, Sollenkroka, Stavnäs, Dalarö och Muskö.

Vägnätet på landsbygden ska förbättras och kollektivtrafik byggas ut. Särskilt gäller detta öst/väst-förbindelserna i länets norra och södra delar, vägarna mellan länets 5 huvudorter och Stockholm liksom vägarna till länets 15 lokala centra. Bredbands-systemet ska byggas ut till alla orter med 100 Mbit/sek.

Vänsterpartiets vill:

- Att bostadsbyggande fördelas lika mellan länets samtliga kommuner.
- Regionala centra skapas i Nynäshamn, Södertälje, Märsta och Norrtälje.
- Att 15 lokala centra med goda kommunikationer skapas i länets övriga delar.
- I dessa centra finns all samhällsservice samlad.
- Att 1+2 vägar skapas i öst/väst vid Norrtälje och på Södertörn.
- Kollektivtrafiken till och mellan regionala och lokala centra byggs ut.
- Kraftigt öka bostadsbyggandet i hela länet av hyresrätter i passiv-hus.
- Alla orter får snabbt bredband.

Mindre energi för mindre klimatpåverkan

Det globala behovet av solenergi är bara 1 procent av solinstrålningen. Men utbyggnaden är dyr och tar lång tid. Under lång tid kommer därför solenergi att vara en bristvara.

Länets utsläpp av koldioxid är åtta miljoner ton, eller fyra ton per invånare och år, från transporter (50 procent) och energiförsörjning (30 procent). Sexton procent av länets utsläpp kommer från kol i Värtaverket. Detta är lägst i landet tack vare tunnelbanan och fjärrvärmesystem. De totala utsläppen, inklusive flygresor och produkter tillverkade utomlands, är runt 10 ton/person*år och måste reduceras. Vänsterpartiet har därför drivit igenom utfasningen av kolkraften i Värtaverket till 2022.

Länets energiförbrukning på 50 terawattimmar, TWh, domineras av bebyggelse (drygt 50 procent) och transporter (30 procent). Huvuddelen av energin importeras och egen produktionen av förnybar energi uppgår idag till enbart 2,5 terawattimmar. Nästan hälften av den totala elförbrukningen i länet kommer från kärnkraft. Kopplade fjärrvärmenät i länet finns i hela Storstockholmsregionen vilket inkluderar Södertälje, Jordbro, Hässelby, Järfälla och Rotebro-Valsta. Separata system finns spridda över länet på sex större orter. Andelen fossila bränslen i systemet är små och krympande. Fjärrkyla, kall-luftsutvinning från djupvatten, är i sin linda men växande.

Nybyggnation ska ske med träprodukter och med passivhus-standard, vilket långsiktigt är ekonomiskt lönsamt. Befintlig bebyggelse ska vid renovering ha en högsta energiförbrukning på 80 kWh/m² och så långt möjligt förses med solceller och/eller bergvärme. El- och fjärrvärmenäten ska vara öppna för enskild försäljning av energi och lokal produktion i övrigt ska beskattas lokalt.

Vänsterpartiets politik:

- Skapa ett samhällsägt, sammanhängande energisystem.
- Bygga ut el- och fjärrvärmenät med möjlighet till enskild leverans.
- Samordna all egen förnybar energiproduktion från sol, skog, jordbruk och rötslam.
- Att energiproduktion beskattas lokalt.
- Att offentliga byggnader producerar egen energi.
- Bygga nytt med trä i så stor utsträckning som möjligt med passivhus-standard.

Klimatanpassad miljö och natur

Klimatförändringen gynnar friluftsliv och turism men ökar torka och vattenbrist vid kusten. I tätorter behövs temperatursänkande grönområden och vattenytor. Länet kännetecknas av skogsområden med inslag av odlad mark, berg, skärgård och stora vattenytor.

Skogen består av både tall, gran och olika lövskogsarter. Det förekommer såväl större djur som älg, hjort och rådjur liksom säl, havsörn, utter och bäver. Dessutom finns rovdjur som lo, varg och björn och ett rikt fiskbestånd. Allt detta påverkas av klimatförändringarna. För att bevara miljön finns såväl stora nationalparker som Tyresta och naturreservat, till exempel Nacka-reservatet. Dessutom äger Skärgårdsstiftelsen betydande delar av skärgården.

Luften längs regionens stora vägar är dålig och överskrider ofta gällande miljökvalitetsnormer. Luften i Söderleden kan vara tre gånger sämre än Pekings sämsta luft (0,5 mg/m³) och i den planerade Förbifart Väst femton gånger sämre. Härigenom dör runt 30 personer varje år, inklusive boende i förorterna.

Vänsterpartiets politik:

- Regionalt reglera bestånden av hjort för att skapa ett balanserat ekosystem.

- Skydda minst 17 procent av länets yta som naturreservat.
- Göra ytterskärgården, från Ängsö nationalpark till Tyresta, till en samlad nationalpark.
- Göra skärgården till ett världsarv på skärgårdsbornas villkor.
- Förbättra luftkvalitén genom att stoppa nya motorleder runt Stockholm och begränsa biltrafiken i övrigt.

Renare och säkrare vatten

97 procent av länets invånare är anslutna till kommunal dricksvattenförsörjning via Käppala-förbundet, Norrvatten, Stockholm Vatten, Syvab och Telge Nät AB. Cirka 60 000 personer i främst i Norrtälje och Värmdö har eget vatten. Nästan allt dricksvatten tas från Mälaren och reservvattentäkterna täcker bara några månaders förbrukning. 150 000 personer i främst sju av länets kommuner saknar anslutning till kommunalt avloppsreningsverk.

Alla vatten i Stockholms län ska enligt Vattendirektivet ha återfått God (dvs. ursprunglig) ekologisk status senast 2027. Samhällsekonomiskt motiverade hamnar, kanaler och vattenkraftverk får bara ha negativa miljöeffekter som är en direkt följd av de fysiska ingreppen. Närsaltsläppen från främst jordbruk och enskilda fastigheter måste minskas drastiskt och utsläppen från avloppsreningsverk minskas trots befolkningsökningen. Både dricksvatten- och avloppsvattensystemen måste kopplas samman för säker hantering.

Vänsterpartiets politik:

- Alla vatten i Stockholms län har God ekologisk status 2027.
- Länets vatten- och avloppssystem byggs ut och kopplas samman.
- Alla enskilda fastigheter har godkända reningsanläggningar.

Ett stigande hav

Havet stiger idag med 3,4 mm/år i en allt snabbare takt. Den övre sannolika havsnivån år 2100 bedöms idag till + 2,5 meter globalt (se NOAA Jan. 2017), men den regionala planeringen, inklusive Mälarens avbördning, baseras fortfarande på nivå + 1,0 m meter. Inte heller Länsstyrelsens nya bedömning från 2015 är helt aktuell. Detta innebär att tidsfristen för anpassningsåtgärder minskat drastiskt.

Nya Slussen utgör en del av den planerade konstruktion som ska reglera Mälarens avbördning. Den tillåter bara en höjning på 1,0 m globalt till 2100. Mälaren riskerar därmed att före 2050 drabbas av allvarliga översvämningar varvid regionens vattentäkt förstörs och T-banan riskerar dränkas. Därutöver måste hela regionens hamnar, kajer och strandnära bebyggelse i övrigt flyttas eller skyddas både vid kusten och i Mälaren.

Vänsterpartiets politik:

- Att Mälarens avbördningskonstruktion omedelbart korrigeras.
- En nationell utredning snarast redovisar framtida havsnivåer ur ett riskperspektiv.
- Att därefter behöver en anpassningsplan snarast upprättas för hela regionen.
- En ny regional vattentäkt behöver snarast identifieras (eventuellt Vättern) och skyddas.

Klimatanpassat skogsbruk, jordbruk och fiske

Stockholms län har ett betydande skogsbruk, men också jordbruk och fiske är av betydelse med 6500 personer sysselsatta. Dessa näringar ska bedrivas hållbart, ekologiskt och med minsta möjliga gifthanvändning och på ett sätt som minimerar klimatpåverkan. Dessa har betydande möjligheter att utvecklas med hela Stockholms län som en given regional marknad.

Skogen

Skogen är en stor resurs för både timmer, massa och biobränsle men också som rekreatiomsområde, inklusive bär- och svamplockning och jakt. Dagens kalhuggning förstör rekreatiomsvärde, markekosystem och biologisk mångfald, förorenar vatten, belastar klimatet och är inte långsiktigt hållbart. Metoder och nyttjande måste med därför under samhällets ledning omstruktureras och en plan tas fram för hur skogsråvaran bäst används med hänsyn till kravet på minskad klimatbelastning.

Vänsterpartiets politik:

- Att hyggesbruk ersätts med successiv avverkning och skydds zoner vid allt vatten.
- Att trädvalet diversifieras och anpassas till klimatförändringen.
- Att skogens kolbudget ska inkluderas i nationella och globala kolbudgetar.
- Jakten för att reglera bestånden av vildsvin och hjortdjur samordnas.

Jordbruket

Jordbruket domineras av 2000 småbruk på 2–20 hektar med sammanlagt 4000 anställda. Bisysslor inklusive turism är vanliga. En tredjedel av jordbrukarna är över 65 år och bara tre procent är under 35 år. Den mesta åkermarken finns inom tre kilometer från tätortsbebyggelse. Växtodling domineras men det finns också runt 9000 svin, 16 000 nötkreatur, 23 000 får och 45 000 hästar, varigenom det öppna landskapet och den biologiska mångfalden kunnat delvis bevaras.

”Ur klimatsynpunkt behöver konsumtionen av kött och mejeriprodukter reduceras väsentligt till förmån för främst växtbaserad föda. Speciellt kött från idisslande djur (nötkött och lamkött) har extra hög klimatpåverkan. V vill därför långsiktigt genomföra en ökad satsning på grödor genom att låta nötboskap och får enbart utnyttja marker mindre lämpliga för växtodling. Härigenom kan jordbrukets klimatpåverkan minskas med två tredjedelar.”

Gifter som riskerar att skada människor eller miljö ska inte användas. Även varsamt jordbruk förorenar vatten, varför samhället bör bidra till reningsåtgärder.

Vänsterpartiets politik:

- Att jordbruket baseras på cirkulära system med balanserad djur- och växtproduktion.
- * Minst 30% av regionens jordbruk ska vara ekologiskt. Därutöver bör jordbruket bedrivas ekologiskt så långt naturgödseltillgången räcker.
- Samordnar försäljnings- och transportsystem för närleveranser.
- Jordbruket inte sker inom en minst 3 meter bred zon vid vatten
- Jordbruket stöds genom reningsanläggningar som våtmarker och musselodlingar.

Fisket

Fisket i länet sker genom 37 yrkesfiskare som fångar 250 ton fisk till ett förstahandsvärde av 11 miljoner kronor, som ökar väsentligt genom egen vidareförädling. De viktigaste fiskarter är torsk, strömming, ål, sik, gös och abborre. Dessutom finns ett betydande husbehovsfiske av markägare och ett mycket stort fritidsfiske, som fångar ungefär lika mycket fisk som yrkesfisket. Fritidsfiskets ekonomiska värde är sannolikt större än yrkesfiskets. Fiskkonsumtionen i länet uppgår till 20 000 ton.

Flera kustlevande fiskarter har reproduktionsproblem som sannolikt beror på ekosystemets brist på vitamin B1 (thiamin). Delar av strömmingsbestånden har för höga gifthalter och bör inte konsumeras. Lokal övergödning och vandringshinder i rinnande vatten skadar fortfarande fisket. Säl och skarv konsumerar lika mycket fisk

som det lokala fisket och skadar redskap och fångst. Skärgårdsvattnets privatisering begränsar också tillgången på fiskevatten. Vänsterpartiet vill utveckla fiske och fiskeindustri med följande åtgärder.

Vänsterpartiets politik:

- Utredda och åtgärda dagens reproduktionsproblemen för fisk, sjöfågel och däggdjur.
- Stoppa övergödningen och återskapa fiskens lekplatser.
- Låta licensierade yrkesfiskare utnyttja alla samhällsägda vatten som inte är skyddade.
- Stödja lokal förädling, försäljning och transport av fiskprodukter.
- Enbart tillåta försäljning av fisk med låga gifthalter.

En växande skärgård

”Att färdas på sjön är fem gånger dyrare och tar tre gånger så lång tid” enligt Länsstyrelsen. Det krävs därför särskilda lösningar vad gäller företagande och samhällsservice.

I Skärgården med dess 30 000 öar bor 13 000 personer året runt. Där finns inte bara sommarboende utan också 1600 företag med 3000 anställda och 18 varv. Där finns 13 livsmedelsaffärer och runt 10 apotek, systembolag och vårdcentraler. Fem öar har färjeförbindelse med 300 000 resande per år.

Vänsterpartiet vill successivt sänka kollektivtaxan till noll år 2030. Vi börjar nu med övergång till SL-kort året runt på båt. Busstrafiken till öar med fast förbindelse ska utökas till minst tio turer per dygn med kvällsturer fyra dagar i vecka och färjeturer i motsvarande mån.

Varje kärn-ö ska ha full samhällsservice och kassaservice minst tre dagar per vecka och anpassad båttrafik från närliggande öar. Helikopter- och postservice bör utökas och bli oberoende av entreprenör med privat ”Bryggpost”. Alla bryggor ska vara säkra, handikapp-anpassade och liksom hamnar klara av det stigande havet. Lagstyrd tillsyn måste anpassas och samordnas för att minska kostnaderna och generella skattesubventioner måste utformas efter skärgårdens villkor. Strandskydd är viktigt för att bevara miljö och tillgänglighet för alla,

Skärgårdens uppdelning i sex kommuner skapar problem för lokalbefolkningen. Kommunernas verksamhet måste samordnas på ett helt nytt sätt och inkludera Skärgårdsstiftelsen varvid representationen för fastboende måste ökas. Åtgärder för att utveckla fisket och skapa skyddade områden för skärgårdens behov redovisas ovan.

Vänsterpartiets politik:

- Successivt avveckla båt- och busstaxa till 2030.
- Utöka buss- och färjetrafiken.
- Stärka offentlig service inklusive posten.
- Sänka tillsynsavgifter.
- Väsentligt stärka skärgårdsbornas inflytande på kommunala beslut.
- Säkra handikappanpassade bryggor.

ALLAS RÄTT TILL KULTUR

Kultur är ingen lyx utan något som berör oss alla och som är till för oss alla, inte bara några få. Den rör ett av människans djupaste behov, något som roar och oroar, nödvändig för att få oss att tänka efter, skratta och gråta. Kultur ska därför vara enkel att både utöva och uppleva i hela länet.

Alla människor behöver tillgång till en meningsfull fritid. Här spelar länets kulturskolor en viktig roll för att ge barn och unga möjlighet att såväl få utöva som uppleva kultur. Vänsterpartiet vill därför, genom en förbättrad dialog och samordning mellan länets kulturskolor, arbeta för att skapa bättre och mer likvärdiga förutsättningar samt att goda exempel lyfts och sprids, exempelvis den sänkning av avgiften till kulturskolan som skett i Stockholms stad. För att skapa sådana likvärdiga förutsättningar ska kulturskolan drivas av samhället och inte privat regi och på sikt vara avgiftsfri.

Kultur är ingen lyx utan något som berör oss alla och som är till för oss alla, inte bara några få.

Trots att den svenska kulturpolitiken under många decennier baserats på strävan efter geografisk spridning och allas lika tillgång till kultur råder fortfarande en regional orättvisa. I vårt län har en stor del av kulturutbudet koncentrerats till Stockholms innerstad medan andra delar av regionen lider brist på såväl kulturinstitutioner som samlingslokaler, kulturskolor och fria kulturaktörer.

Vårt mål är att det i varje del av regionen ska finnas ett aktivt, fritt och ifrågasättande kulturliv med yttrandefriheten som grund. Rätten till kulturutövande och kulturupplevelser ska gälla alla, oavsett bakgrund, bostadsort, klass, kön, sexuell läggning eller funktionsvariation.

Vänsterpartiets politik:

- Att det i hela länet ska finnas en regional infrastruktur med lika tillgång till bibliotek och kulturskolor, lika väl som lokaler, förmedlare, arrangörer och pedagoger.
- Folkbildningen och det lokala föreningslivet ska ha förutsättningar att verka i alla delar av regionen och att nå alla invånare.
- Ökat ekonomiskt stöd till det fria kulturlivet.

De lokala biblioteken är oftast navet i samhällets kulturliv.

Vänsterpartiets politik:

- Det krävs en rikstäckande biblioteksplan för att säkra tillgången till fullgoda bibliotek på alla orter, liksom uppsökande verksamhet på till exempel sjukhem, flyktingförläggningar och kriminalvårdsanstalter. Skolorna i regionen ska följa lagen om tillgång till skolbibliotek.
- Biblioteken ska drivas av samhället och inte privatiseras.
- Kulturskolan bör få lika förutsättningar i hela länet där det idag råder stora skillnader mellan kommunerna i utbud och avgifter. Kultur ska vara en naturlig del av skolornas vardag och konstnärer och kulturarbetare kan vara en resurs i skolarbetet.
- Alla barn ska erbjudas deltagande i kulturskolan för att uttrycka sig med musik, dans, teater, ord eller bild.
- Vänsterpartiet anser att kulturskolan på sikt ska vara helt avgiftsfri, liksom grundskolan.

